

GENERALISSIMO

T H E A T R U M E U R O P A E U M

GENERALISSIMO

Marten Lagendijk

Schrijver: Marten Lagendijk

Omslagbeeld voorkant: Albrecht von Wallenstein, door Pieter de
Jode, naar schilderij van: Anthony van Dyck

Omslagbeeld achterkant: Theatrum Europaeum, Matthäus Merian

ISBN: 9789465013534

© Marten Lagendijk

Proloog

En de speciaal gedelegeerde raadsleden van de keurvorsten, alsook prins en staten van het Heilige Roomse Rijk, verschenen gehoorzaamend voor Ons, Karel V. En Wij, met hen, herinnerden ons er allereerst aan welke punten het meest belangrijk waren om te behandelen. Het was onmiddellijk duidelijk, zoals dit ook was in eerdere Rijksdagen, dat dit de religieuze verdeeldheid betrof, welke al reeds lange tijd allerlei vervelende problemen, incidenten en andere onenigheden veroorzaakte in het keizerrijk van de Duitse natie. Van alle betreuwenswaardige, onuitgemaakte en urgente zaken is dit wederom de meest prominente, het meest urgente en meest belangrijke punt welke onuitgemaakt is gebleven en welke tegelijkertijd het meest belangrijk is om opgelost te worden door alle partijen.

Ten einde de hoognodige vrede te brengen en bewaren tussen Zijne Keizerlijke Majesteit en de keurvorsten, prins en staten van het Heilige Keizerrijk van de Duitse Natie, zullen Zijne Keizerlijke Majesteit, keurvorsten, prins en standen in hun domeinen, geen geweld gebruiken, niet aanvallen, benadelen, beschadigen, onderdrukken, bezwaren, om het even welke partij binnen het Keizerrijk, alsook onderdanen ongeacht wanneer en hoe deze bekeerd zijn of hoe deze van woonplek zijn veranderd, vanwege het aanhangen van de Augsburg Confessie, maar laat ze daarentegen zowel vrij in het in vrede uitvoeren van hun religieuze geloof, liturgie, en ceremonies alsook andere rechten en privileges; hun eigendommen, zowel roerend als onroerend, land, volk, wetgeving, autoriteit, waardigheid, rechten, pacht, belangen en verdiensten zullen niet worden verstoord, en het gebruik zal vreedzaam en in kalmte zijn toegestaan. De verzoening met de betreffende religie zal alleen worden bereikt via Christelijke, vriendschappelijke en vreedzame wegen en via Christelijk begrip en instemming, met het behouden van de keizerlijke en koninklijke waardigheid, prinselijke eer, ware woorden en de handhaving van de religieuze vrede. Zo ook, de onderdanen welke de Augsburg Confessie aanhangen, ongeacht wanneer en hoe deze bekeerd zijn of dat deze van woonplek zijn veranderd, zullen dezelfde houding aannemen tegenover religie, geloof, regels en ceremonies van onze Heilige Roomse Keizerlijke Majesteit en de keurvorsten, prins en andere keizerlijke onderdanen, geestelijk of seculier, welke de oude katholieke religie aanhangen. Alle anderen, welke geen van de

eerdergenoemde religies aanhangen, zijn niet inbegrepen in deze vrede, maar zijn volledig uitgesloten.

En alhoewel een overeenstemming over religieuze en confessionele zaken in alle ernst en passende wijzen gezocht dient te worden, is het duidelijk dat het zonder een langdurige vrede niet tot een Christelijke, vriendschappelijke overeenstemming kan komen omtrent religie. Aldus zullen Wij en de anderen, om deze waardige natie te bewaren en beschermen voor een dreigende ondergang, totdat bovengenoemde Christelijke, vriendschappelijk overeenstemming bereikt is, zonder aarzelen, vastberaden en standvastig, de vrede, zoals beschreven in alle hierin vermelde artikelen, handhaven en trouw en oprecht vervullen. Mocht zulks overeenstemming niet slagen bij wege van de algemene raad, rijksdag, colloquiums, of keizerlijke onderhandelingen, dan zal de staat van vrede, zoals beschreven in alle hierin vermelde artikelen, onverminderd van kracht blijven totdat een uiteindelijke overeenstemming bereikt is.

Hierbij zal worden besloten en bevestigd tot, zoals de in het voorgaande beschrevene, een langdurige, stabiele en onvoorwaardelijke vrede, voor immer en altijd.

- Gedeelten uit De Vrede van Augsburg, 1555.

Hoofdstuk 1

En al snel verspreidden zowel Haiduken als Walen zich over de dorpen waar ze wreed huishielden. Degenen die werden doodgeslagen waren het beste af. De gevangenen werden zo lang koorden om hun hoofden gedraaid, totdat de hersenen eruit spoten, of folterden hun lichamen met hete kolen om erachter te komen waar hun verborgen rijkdommen verstopt lagen. Hier werd geen mens gespaard, er was geen menselijkheid! Mannen, vrouwen, kinderen, zelfs in de baarmoeder, werden het slachtoffer van onmenselijkheden. De vrouwen sneden ze de borsten af, en bestrooiden deze met zout, jongemannen werd de navel losgesneden, en aan bomen genageld, vervolgens werden deze ongelukkigen rond de bomen gedreven totdat hun ingewanden eruit gewikkeld waren, en ze dood neervielen. Velen vluchtten naar de bergen, maar slechts op elkaar aangewezen stierven zij een langzame dood. Honger en vorst, welke buitengewoon hevig was, waren hun moordenaars.

- Brieven uit Transsylvanië: Over het trieste lot van de stad Bistrita, in 1602.

Met luid geschreeuw, bijgestaan door kanon salvo's, stormde de vijandelijke infanterie af op de bakstenen wallen die het stadje Gran moesten beschermen. De massale aanvallen braken als golven op de regelmatig en geometrisch gevormde bastions die uit de wallen staken. Met een oorverdovende knal en veel rook kwam een kanonskogel hen met hoge snelheid vanaf de vestingwal tegemoet. Van achter de beschutting van de borstwering was nog net zien dat het een raak schot was. Een groep aanvallers werd uiteengereten. De hoogste commandant van de keizerlijke artillerie, Johan t'Serclaes, graaf van Tilly, reed als een bezetene te paard over de wal van bastion naar bastion, van batterij naar batterij, de kanonnières luid aanmoedigend, bevelend, uitscheldend, het tegenvuur van de aanvallende Turken negerend. Zijn zwarte borstkuras en puntige helm schitterden in de zon. De rode officierenband van schouder tot heup. De vele kanonschoten volgden elkaar op zijn commando in hoog tempo op. Het resultaat was door de rook nauwelijks meer te zien. Het schreeuwen van de aanstormende vijand veranderde met elk goed gelost schot in het jammeren van pijn en angst. Ze kwamen door Tilly's goed gepositioneerde artillerie en harde werk nauwelijks dichterbij. Staand achter de borstwering, beschut tegen de kogels, kreeg

Albrecht er weinig van mee. Hij stond bij de keel van een bastion. Zijn landgenoten, een Boheemse compagnie piekeniers, stonden in het gelid om hem heen, klaar om een eventuele doorbraak van de vijand af te kunnen slaan. Het leek hem onwaarschijnlijk dat dit zou gebeuren. Hij keek tegen de ruggen aan van de rijen musketiers. Met hun musketten over de borstwering, beschermd door gabions, op kantelen lijkende met aarde gevulde manden, vulden zij het kanonvuur van Tilly aan met een regen van kogels. Zodra ze een schot gelost hadden stapten ze naar achteren om hun musket te herladen. Een volgende musketier stapte in hun plaats om een volgend schot af te vuren. Zodra de vijand dicht bij de muren kwam, kwamen de strategisch evenwijdig aan de muur opgestelde kanonnen in actie. Honderden, zo niet duizenden Turken liepen zo, met bewonderenswaardige dapperheid, vurigheid en overgave, hun dood tegemoet. Met een imposant leger waren de Ottomanen onder leiding van Ali Pacha neergestreken voor het stadje. Uit de bepakking van de kamelen en wagens was een kleurrijk tentenkamp tevoorschijn gekomen waar ze in het keizerlijk leger jaloers op konden zijn. Van een echt beleg was geen sprake geweest. Zodra het tentenkamp stond waren er voor de vorm een aantal kanonschoten gelost op de stad. Vervolgens waren ze aan de bestorming begonnen. Er waren zelfs geen verdedigingswerken aangebracht rond het kamp. Albrecht keek omhoog naar de vlag die aan de partizaan hing die hij in zijn rechterhand hield. De vlag, met op de ene kant de witte Boheemse leeuw op een rode achtergrond, en de andere kant de zwarte keizerlijke tweekoppige adelaar op een gele achtergrond, wapperde fier in de wind. Hij kon zich nog duidelijk de woorden herinneren die hem verteld waren toen hij het vaandel toevertrouwd kreeg. *Ik vertrouw deze vlag aan u toe. U zult deze dragen zoals een trouw krijger dat behoort te doen. U zult het verheffen boven eerlijke mensen en niet boven verraders. Tijdens de mars en de wacht, tijdens aanvallen en in de strijd, dient u als een rolmodel van krijgshaftige moed. Zwicht nooit en geef nooit aanleiding voor het leger om de moed te verliezen en te vluchten. Als de vijand je rechterhand afhakt, pak de vlag met uw linkerhand. Als u beide handen verliest, houdt u de vlag tussen uw tanden. U zult het zo lang als u leeft en ademt beschermen. Mocht u, God verhoede, de strijd moeten opgeven, wikkel uzelf in de vlag en sterf.* Aan zijn zij hing een zwaard. Hij keek naar zijn landgenoten. De spanning was op de gezichten van de Boheemse soldaten af te lezen. Wat zou er op hen af komen? Het was bijna beter om aan het gevecht deel te nemen dan af te wachten zonder te kunnen zien hoe de strijd verliep. De meeste ogen volgden de onvermoeid heen en weer

rijdende Tilly. Zolang de kanonnen bulderden werd de vijand op afstand gehouden, hielden ze zichzelf voor. Albrecht tuurde voor zich uit, proberend iets van de activiteit voor de muren mee te krijgen. Een muskietier stapte weg van de borstwering om zijn musket te herladen. Zijn vervanger nam plaats achter de mand. Albrecht zag in het moment van afwisseling in een flits een kanonskogel aankomen. "Op de grond!" schreeuwde hij zijn compagnie toe. Nog geen tel later vlogen een aantal muskietiers, stenen en manden door de lucht. Albrecht keek voorzichtig op. Het weerzinwekkende tafereel van de afgereten ledematen die rondom hem lagen negerend stond hij op. Een blik naast hem vertelde hem dat de leiding aan de compagnie nu aan hem was. Zijn kapitein lag schokkend en rappend ademhalend op de grond. De aarde onder hem kleurde donkerrood van het bloed. Zijn handen klauwden in de grond. "Opstaan! In gelid!" Beval hij de compagnie. Behoedzaam stonden de soldaten op, twijfelend of dit wel zo'n goed idee was. Albrecht keek langs de rijen. Een aantal van de mannen was blijven liggen. Het rondvliegend puin had onbeschermden benen en gezichten geraakt. Hij wees een aantal soldaten aan. "Jullie, breng de gewonden naar het hospitaal." Niet wachtend op hun antwoord schreeuwde hij de rest toe. "De eerste rij volgt mij! Assisteer de muskietiers en zet de gabions terug op hun plaats!" Hij zag de angst in de ogen van een aantal van de soldaten. Niet allen leken van plan te zijn achter hem aan richting de borstwering te lopen waar zojuist een kanonskogel had huisgehouden. Albrecht trok zijn zwaard en stapte resoluut op een willekeurige twijfelaar af. Hij gaf hem zonder er verder woorden aan vuil te maken een harde klap met de pommel van zijn zwaard tegen de zijkant van zijn helm. De man vloog tussen zijn kameraden tegen de grond. "De eerste rij volgt mij!" beval hij nogmaals.

Zonder verdere twijfeling rolden de manschappen de manden die nog heel waren terug naar hun plek. Bij de borstwering aangekomen had Albrecht eindelijk zicht op wat er zich voor de muren afspeelde. Door de kruitdampen heen zag hij flarden van een omgewoeld veld bezaaid met doden. Het kruisvuur van de keizerlijke kanonnen zorgden ervoor dat er geen plek veilig was in het veld. Het kostte de aanvallende soldaten moeite om niet over de gevallen te struikelen. Albrecht snapte het zinloze opofferen van soldaten tegen de muren van de stad niet. Zelfs de Turken konden dit toch onmogelijk nog lang vol blijven houden. Alsof ze zijn gedachten overnamen luwde de aanval plotseling. Albrecht gebaarde zijn soldaten terug te keren in het gelid om verdere bevelen af te wachten. Terwijl hij terugliep naar hun positie zag hij

de gewonden afgedragen worden. Hij keek naar zijn kapitein, wiens lichaam levenloos op het draag bed lag. Een arm die slap over de rand gevallen was werd terug op het bed gelegd door een van de dragers. Terwijl de kanonskogels nog steeds onverrichterzake de beide kampen bestookten was de bestorming volledig gestopt. Een vlug stappende man kwam op hem af. Albrecht boog beleefd. "Heer kolonel van Thurn", begroette hij hem.

"Waldstein, wat is de status", vroeg Thurn in het Boheems met een zwaar buitenlands accent. De manier van spreken en houding van Thurn waren die van iemand die geen tijd heeft. Iedereen die in de omgeving van Thurn verkeerde kreeg het gevoel dat er activiteit moest zijn. Zelfs als het niet duidelijk was wat deze activiteit in moest houden. Na zijn vele jaren op reis en in het veld was zijn voorkomen verweerd en ruig geworden. Hij kwam uit een oud Italiaans geslacht. Ook al was hij Boheems van geboorte, hij sprak de taal niet vloeiend.

"Zes soldaten gedood door rondvliegend puin van een kanonskogel, inclusief de kapitein. Twaalf soldaten gewond, status van de verwondingen zijn nog niet duidelijk", rapporteerde Albrecht.

Thurn keek langs de goed opgestelde rijen strakke gezichten van de soldaten. "Allen gewond vanwege rondvliegend puin?" vroeg Thurn zonder de achtergrond van zijn vraag te verraden.

"Allen behalve één, heer Thurn", antwoordde Albrecht met een strak gezicht. Er was geen spoor van twijfel te herkennen in zijn stem.

Een vage glimlach verscheen in de verruigde baard van Thurn. "De soldaten worden afgelost door wachtposten. Breng ze naar hun onderkomen. Vervolgens een volledig rapport afgeven over de stand van zaken bij mij."

Niet veel later stond Albrecht in de kamer die het commandocentrum vormde voor de verdediging van de stad. De ogen van Thurn gingen over het zorgvuldig opgestelde rapport dat hij hem even tevoren overhandigd had. Geen detail was achterwege gelaten. Thurn richtte zich op en keek goedkeurend naar Albrecht. "Wat u schrijft komt overeen met de berichtgeving van de musketiers. Uw kordate en juiste optreden is niet onopgemerkt gebleven." Thurn trommelde met zijn vingers op de tafel en keek Albrecht in de ogen. "We zullen op zoek moeten naar vervanging voor uw positie als vaandrig." Hij liet een korte pauze vallen. "Ik ga ervan uit dat u mij hierin van advies kan voorzien, kapitein van Waldstein."

Albrecht maakte een kleine buiging. “Zeker heer Thurn. Ik zal een lijst opstellen voor uw overweging.”

Albrecht liep met voldoening de kamer uit. Hij besloot met een omweg via de kasteelmuren naar zijn eigen vertrek te lopen. Sinds de keizerlijke legers de Ottomanen hadden verslagen bij Sissek in 1593 was er wederom oorlog uitgebroken. Elk jaar, als de winter voorbij was en het weer het toeliet, marcheerden de legers, en werd er gevochten, geplunderd en geroofd in het grensgebied. Albrecht had zich aangesloten bij het Boheemse infanterie regiment van Heinrich Matthias, graaf van Thurn. Gezien er slechts weinig Boheemse adel meevocht was het op voorspraak van zijn ooms Heinrich Slavata en Jan van Rican niet moeilijk geweest een positie te bemachtigen als vaandrig, na de kapitein de belangrijkste man in een compagnie. Ze waren in Augustus langs de Donau gemarcheerd en hadden zich een week geleden bij Gran aangesloten bij het keizerlijk leger onder leiding van generaal Basta. Het was een internationaal gezelschap. Naast de Boheemse soldaten waren er Duitsers, Hongaren, Italianen en Oostenrijkers. Een aantal Fransen en ook de strijdbare Schotten en Engelsen hadden hun weg gevonden naar het front. Hij stapte de koele avondlucht in. De zomer zou spoedig plaats maken voor de herfst. Hij beantwoordde de groet van de opgestelde soldaten die de wacht hielden. Het was laat in de avond, de zon was reeds onder de horizon verdwenen. Fakkels verlichtten zowel de straten van Gran en het daaromheen provisorisch opgerichte kampement van het keizerlijk leger, als het vijandelijk kamp in de verte. Na de slag bij Mohacs, waar het Ottomaanse leger tachtig jaar geleden onder Sultan Suleiman zonder veel moeite en verliezen het Hongaarse leger van Koning Ludwig had verpletterd, was Gran vele malen belegerd geweest en van handen gewisseld. De laatste belegering was succesvol uitgevoerd door Karl van Mansfeld. Er was voor de overwinnaars echter weinig meer van het middeleeuwse stadje overgebleven dan een hoop smeulende stenen. Nu tien jaar later was het weer opgebouwd en werd er opnieuw om gevochten. Albrecht keek van de met fakkels verlichte stad en kampementen omhoog naar de heldere sterrenhemel. Ontelbare lichtpuntjes. Overweldigend, indrukwekkend, een tafereel van een bijna magische complexiteit. Terwijl hij naar boven tuurde hoorde hij de gepassioneerde stem van Paul Virdung in zijn hoofd. Tijdens zijn verblijf in het Italiaanse Padua had hij veel tijd doorgebracht met deze wiskundige. Virdung had in nauw contact gestaan met Johannes Kepler. De vele discussies over het werk van deze beroemde astroloog hadden Albrechts interesse in de sterren en planeten gewekt. Hij zag nog de

ingewikkelde berekeningen en nauwkeurige tekeningen voor zich. Het had hem doen beseffen dat er achter de schijnbare wanorde van planeten en sterren een logica zat welke volgens wiskundige patronen liep. Waren hieruit zaken af te leiden? Kon men aan de hand van de bewegingen van de planeten voorspellen wat er in de toekomst zou gebeuren? Hij snoof diep. De geur van buskruit hing nog in de lucht. Vanaf de bastions klonken de doffe dreunen van kanonvuur. De onvermoeibare Tilly had opdracht gegeven de Turken geen rust te gunnen. De kanonnen van de Turken beantwoordden het vuur. Ze stonden echter te ver weg opgesteld om veel schade toe te richten. De Turkse kanonnen waren ouderwets, te zwaar om snel te verplaatsen. Albrecht liep langzaam het kasteel weer binnen. Hij had een kleine kamer toegewezen gekregen. De kamer was niet bestemd geweest als woonvertrek. Wellicht had het gediend als opslag. Kale vochtige stenen muren zonder ramen. Een stromatras op de grond, een tafeltje en een enkele wankelende stoel. Het was beter dan waar de soldaten het mee moesten doen. Op het tafeltje had hij bij kaarslicht ordelijk zijn schrijf materiaal uitgestald. Albrecht ging voorzichtig op het stoeltje zitten. Het kraakte gevaarlijk. Hij pakte een vel papier en veer, streek denkend met zijn andere hand door zijn kleine korte baard welke hij, na zijn rondreis door Europa, naar de huidige mode in Spaanse stijl had bijgehouden, en begon de toegezegde lijst van namen van potentiële kandidaten op te schrijven.

Het was nacht. Een grote groep soldaten sloop met getrokken zwaarden door het veld voor de muren van Gran. Ze hadden hun paarden met een groep soldaten te paard achter gelaten en waren zo licht mogelijk bewapend. Geen enkel geluid mocht de nacht verstoren. Hun enige kompas was het licht van de fakkels dat her en der uit de loopgraven omhoog scheen om de Turken het nodige licht te geven voor hun voortdurende graafwerk. Een knal klonk en een kanonskogel vloog over hun hoofd vanaf de muren van Gran richting het vijandelijke kamp. Het werd beantwoord met kanonvuur vanuit het kamp. Met doffe klappen kwamen de projectielen tegen de muren achter de groep. Beter de muren dan het tussenliggende terrein waar ze doorheen slopen. Na een paar dagen Gran bestormd te hebben hadden de Turken eindelijk besloten via loopgraven te trachten dichterbij te komen. De kanonnen van de Turken waren te onhandelbaar om ze dichterbij de muren te plaatsen. Het gevaar zat hem in de eventuele mijnen die ze zouden kunnen plaatsen als ze voldoende dicht bij de muren zouden komen. De keizerlijke troepen hadden zowel 's nachts als

overdag korte maar hevige verstorende uitvallen gedaan op de werkzaamheden aan de loopgraven. Het was een gevaarlijke onderneming. Als een gevecht te lang zou duren hadden de Turken de kans versterkingen op te roepen waarna de uitvallers ver in de minderheid zouden zijn en een kansloze slag zouden leveren. Albrecht had aan meerdere uitvallen meegedaan. Het was beter in actie te zijn dan om af te wachten achter de muren. Ook was het een goed moment om je waarde te laten zien aan de oversten, iets waar Albrecht zich zeer van bewust was. Ze slopen verder richting de lichte gloed komend uit een nabijgelegen loopgraaf. Hij hoorde nu flarden van gesprekken van de mannen die zich buiten hun zicht in de loopgraaf bevonden. In het beetje licht dat ze hadden keek hij om zich heen naar de soldaten die zich bij hem voegden. Zoals afgesproken splitste de groep zich op. Ze verdwenen geruisloos in de nacht. Het was nu wachten. Albrecht voelde hoe de spanning plaats maakte voor een gevoel van kalmte. Een kalmte die koud aanvoelde. Beklemmend zelfs. Hij had dit eerder gevoeld net voordat hij zich in een levensbedreigende situatie stortte. Gesmoorde kreten. Staal op staal. Een schreeuw. Plotseling was er actie in het donker. De groep die vertrokken was had de aanval geopend. In de loopgraaf voor Albrecht werd plotseling luid gecommuniceerd. Turkse soldaten kwamen in actie om hun kameraden bij te staan. Lang genoeg gewacht, dacht Albrecht. Hij wenkte de soldaten hem te volgen. Gebukt lopend kwamen ze op de loopgraaf af. Bij de rand van de diepe loopgraaf aangekomen zag Albrecht dat de vijand reeds onderweg was naar de gevechten verderop. Een fakkel verlichtte een provisorisch, van takken gemaakt, onderkomen. Hieronder een kleurig kleed op de grond versierd met voor Albrecht onbekende motieven. Een kleine koperen pot stond nog op een klein vuurtje. De damp die uit de tuit kwam en een sterke geur verspreide rook naar verbrand graan. Een spade stond tegen de wand voor het graafwerk. Treden waren aan de zijkant uitgegraven om over de rand te kunnen kijken. Albrecht liep de treden af de loopgraaf in. Gevolgd door zijn soldaten liep hij behoedzaam naar het geluid van het gevecht. Het was niet ver. Het was lastig vechten in de nauwe loopgraven. Het was doden wie je doden kon, van een eerlijk gevecht was geen sprake. De fakkels waren omgevallen, het licht kwam slechts van de sterren. Albrecht had het makkelijk. De vijand stond met de rug naar hen toe, proberend aan het gevecht voor hen deel te nemen. Hij versnelde zijn pas. Zonder in te houden sloeg hij de eerste vijandelijke soldaat neer. Terwijl de mannen voor hem verschrikt omkeken en probeerden in het donker te zien wat er achter hen gebeurde,

werden ook zij door de keizerlijke soldaten neergeslagen. Er ontstond chaos tussen de Turkse soldaten, die nu van twee kanten aangevallen werden. De keizerlijke troepen maakten hier snel gebruik van. Ze moesten wel. In de verte hoorden ze een trompet. De Turken zouden snel versterking krijgen. Het spoorde de keizerlijke soldaten nog meer aan. Albrecht begaf zich midden in het gevecht en hieuw onverbeten met zijn zwaard om zich heen. Zwaarden zwaaiden rakelings langs hem heen. Nijdig gegrom. Schreeuwen van pijn. Het kon ook hem ieder moment gebeuren. Links naast hem werd een schreeuw gesmoord in gerochel. Het lichaam viel tegen Albrecht aan. Hij duwde het levenloze lichaam haastig richting de grond. Een duw van achteren. Een vlugge voetstap naar voren voorkwam dat hij struikelde. Hij moest alert zijn. Vanuit een ooghoek zag hij een zwaard flets blinken in het sterrenlicht. Het kwam met dodelijke kracht op hem af. Een schok ging door zijn armen en schouders toen het neerkwam op zijn haastig opgeheven zwaard. De man was groter en sterker dan hij. Even duwden beide mannen grommend de zwaarden tegen elkaar. "Verdomme", zei Albrecht vloekend terwijl hij zich schrap zette. Met een vloeiende beweging en al zijn kracht drukte hij het zwaard van de man weg om vervolgens een aanvallende slag toe te willen brengen.

"Verdomme, wie zegt hier verdomme?" hoorde hij zijn tegenstander in vloeiend Duits op verraste toon vragend zeggen. Albrecht hield in. Om hem heen begonnen mannen afwisselend te schelden op elkaar of elkaar opgelucht op de schouder te slaan en te omhelzen. Er was echter geen tijd te verliezen.

"Iedereen de loopgraaf uit, terug naar Gran!" beval Albrecht.

Om hen heen kwam het Turkse leger in actie. Een schot klonk van dichtbij. Een soldaat die de loopgraaf uitgeklimmen was viel neer en rolde terug achterover de treden af terug de loopgraaf in. Waar de Turken eerder in de chaos verslagen waren, liepen de keizerlijke troepen nu kans op hetzelfde. Ze moesten maken dat ze wegwamen. Terwijl de laatste mannen de loopgraaf uit klommen vlogen de kogels van de Turken hen om de oren. Ze renden door de nacht, terug naar hun paarden. Een schot van verrassend dichtbij. Naast Albrecht viel een soldaat tegen de grond. In de verte het getrappel van paardenhoeven. Als ze ingehaald zouden worden hadden ze geen kans. Voor hem waren de kleine lichtpuntjes zichtbaar van de brandende lonten. De soldaten te paard waren voorbereid. Het was niet ver meer. De soldaten, al vermoeid van de eerdere gevechten, renden tussen de soldaten te paard door graaiend naar de teugels van de paarden die voor hen klaar

stonden. Het was in het donker niet te zien of ze allemaal buiten schootsveld waren. Het was een risico dat ze moesten nemen. De vijandelijke ruiters zaten hen op de hielen.

“Vuur!” schreeuwde de kapitein van de ruiters. De eerste rij vuurde met hun musketten een salvo af op de in het donker nauwelijks zichtbare aankomende vijand. Direct hierna reden ze weg naar de zijkant waarna de volgende linie hun salvo afvuurde. Het was niet te zien of de salvo’s het beoogde effect hadden gehad. Meer tijd was er niet. Albrecht had een willekeurig paard gepakt. Voorovergebogen over de nek van zijn paard, staand in de beugels, reed hij in volle galop met de soldaten richting de muren van Gran. Er was geen formatie meer, het was ieder voor zich. Het geluid van de hoeven van de paarden om hem heen deed elk ander geluid vervagen. Het was niet langer te bepalen hoe ver weg de vijand was. Rechtsvoor hem hoorde Albrecht het donkere geluid van een hoorn. Het werd beantwoord door een trompetter in de verte, die bij de stadspoort op de muur stond. Terwijl zijn paard voortsnelde in de nacht droogde de tegenwind het zweet op zijn hoofd. Albrecht kon een kleine gespannen glimlach niet onderdrukken. Het was in het donker niet duidelijk te zien geweest hoeveel man ze verloren hadden. Veel konden het er niet veel zijn geweest. Zijn rapport zou graaf Thurn tevreden stemmen.

Op een ochtend waren de Turken vertrokken. Drie weken lang hadden ze in hun uitgestrekte tentenkamp voor de stad gebivakkeerd. Hadden ze met kanonnen de muren van Gran bestookt en hun levens tegen de muren vergooid. Met de loopgraven waren ze niet ver gekomen. Nu was er slechts een omgewoeld veld. Het was een rommelige aftocht geweest. Her en der lag een kapotte tent, een dode kameel, vreemd gevormde koperen potten en ketels, besmeurde kapotte kleden waar vreemde kleurrijke motieven nog op zichtbaar waren. Een groot aantal keizerlijke soldaten was direct door het verlaten kamp gelopen op zoek naar buit. Generaal Basta had een feestmaal laten bereiden. Iedereen was in de verwachting geweest dat het gedaan was met de zwaarste strijd. De soldaten keken uit naar hun betaling en de terugtocht naar huis. Het had echter niet lang geduurd voordat de stemming omgeslagen was. Boodschappers vanuit Hongarije waren aangekomen en zonder overleg met de keizerlijke legerleiding waren de Hongaarse soldaten vertrokken. Thurn liep driftig heen en weer. In zijn kamer bevonden zich de officieren van de Boheemse regimenten. Thurn sprak hen vurig toe. “Bocskay, Heer van Debreczin en Grosswardein, heeft hoogverraad gepleegd. Hij

heeft gemene zaak gemaakt met de sultan. Een voor een kiezen de Hongaarse landen zijn kant. Geheel Opper Hongarije dreigt in zijn handen te vallen!" Hij hield plotseling stil. "Dit kunnen wij niet zonder slag of stoot laten gebeuren! De heren generaals Basta en Tilly hebben hun orders gegeven om de keizerlijke landen weer onder controle te krijgen. Breng jullie compagnies in gereedheid. Overmorgen vertrekken we in oostelijke richting."

Afgezien van wat schermutselingen waren de weken vooral voorbijgegaan met rond marcheren. Het had een doelloos gevoel gebracht bij de soldaten. Ook het marcheren zelf werd vanwege het verslechterende weer met de dag moeizamer. Met het begin van de winter in zicht en tanende voedselvoorraden werden groepen soldaten de omgeving ingestuurd om de lokale bevolking te dwingen het keizerlijke leger van voedsel en geld te voorzien. Albrecht had niet stil willen zitten. Na de eerste positieve resultaten gezien te hebben had hij zich aangemeld om mee te gaan. Hij werd toegevoegd aan een groep onder een van de Duitse kapiteins. Albrecht mocht hem niet. Het was een eerloze arrogante man die zichzelf graag de hemel in prees om zijn successen.

"Het was mij al ter ore gekomen dat er zich Boheemse edelen aan het front bevonden! Ik kon het niet geloven, maar zie hier!" zei de kapitein spottend rondkijkend. Er werd gelachen door de soldaten om hem heen. De aanwezige soldaten waren ruw en hadden al vele jaren onder de man gediend. Albrecht verkoos er niet op te reageren. Het gebrek aan vechtlust bij de Boheemse adel was welbekend. Ze reden doelbewust op een dichtbijgelegen dorp af. De soldaten waren in een baldadige stemming. Albrecht voelde zich slechts een toeschouwer. In draf reden ze het dorpje binnen. De nattigheid van de modderige slechte weg spatte van de paardenhoeven. Links en rechts moesten de dorpelingen zich in veiligheid brengen om niet overreden te worden. Op een klein pleintje in het midden van het dorp hielden ze stil. Ze hoefden zich niet aan te kondigen. Een ietwat gezette man kwam uit een zijstraat aangesnel. "Heren, heren, welkom. Wat brengt een gezelschap als de uwe in ons nederige dorp?" Een licht bevende stem verraadde dat hij de soldaten tegen beter weten in verwelkomde.

De kapitein keek de man arrogant aan vanaf zijn paard. "We zijn hier ter verdediging van Hongarije. We hebben eerder het leger van Ali Pascha verslagen bij Gran. Velen van onze kameraden hebben hun leven daarbij verloren." Hij boog lichtjes naar voren. "Zeker is dat toch wel een geldelijke bijdrage waard?" vroeg hij op overdreven vriendelijke toon.

De dorpsmeester keek hem nerveus aan, en zei twijfelend, “ook al zijn we u dank verschuldigd voor het verdrijven van de Turken, wij zijn slechts arme dorpelingen en boeren. Geld is voor hoge heren in de steden.” Hij gebaarde naar het dorp om hen heen. “Ziet u hier rijkdom edele heer?”

De kapitein liet zijn paard rond de dorpsmeester lopen en keek met geveinsde interesse naar de gammele gebouwen om hem heen. “Zien wij hier rijkdom mannen?”

De soldaten lachten. Ze waren al meerdere malen met hun overste op pad geweest en waardeerden het theater stuk.

“Rijkdom komt in vele vormen!” klonk het vanuit de groep.

De kapitein draaide zich weer naar de dorpsmeester. “Zoals u hoort zouden de mannen in afwezigheid van een geldelijke bijdrage ook genoeg nemen met andere vormen van rijkdom.” Hij liet een pauze vallen. “Ze zijn al geruime tijd van huis en missen hun vrouw.”

Albrecht zag de schrik in de ogen van de arme man.

“Ik zal kijken wat we kunnen missen heer”, antwoordde het dorpshoofd snel.

Het wachten had niet lang geduurd. Het dorpshoofd kwam terug het plein op met een tot een kleine zak bij elkaar geknoopt kleed. Het rinkelen van de inhoud deed de verwachting stijgen dat de inwoners de soldaten inderdaad van geld gingen voorzien.

“Bedankt voor deze bijdrage aan de oorlog tegen de vijanden van het Heilige Roomse Rijk”, zei de kapitein op de man neer kijkend. Hij gebaarde een van de soldaten de zak geld aan te nemen. Hij stapte langzaam van zijn paard af. Zijn stem had een gemene ondertoon. “Helaas voor deze dappere soldaten zullen ze dit geld echter pas kunnen besteden als ze weer veilig thuis zijn. Ik neem tenminste aan dat er in dit dorp verder weinig te verkrijgen is voor ons levensonderhoud?”

De dorpsmeester keek de luitenant aan met een blik van vertwijfeling. “We kunnen wellicht wat van onze waren te koop aanbieden.”

De kapitein draaide zich lachend om naar de soldaten. “Horen jullie dat? Ze hebben wellicht waren te koop in dit dorp! Wat zou het zijn? Brood, vee, kleding, bier, wijn?”

De soldaten lieten bij elk woord luid instemmend van zich horen. “Ze hebben vast geen wisselgeld meer!” schreeuwde een van hen lachend.

De kapitein draaide zich weer om naar het dorpshoofd. “Deze soldaat heeft zowaar een goed punt meester. Nu jullie deze bijdrage hebben geleverd aan ons zitten jullie zonder wisselgeld, of hadden

jullie gedacht hoge prijzen te kunnen rekenen om zo jullie bijdrage aan de strijd terug te kunnen krijgen?”

Het dorpshoofd keek de kapitein met tranen in zijn ogen aan, wetend dat elk antwoord verkeerd zou zijn. De kapitein toonde geen medelijden en zei snijdend op luide toon, “het lijkt erop alsof het dorp, als dank voor onze strijd, moeite en tijd, erop uit is om ons op te lichten. Laten wij ons oplichten?”

De soldaten schreeuwde luidkeels hun afkeuring.

“Dan kunnen wij helaas niet anders dan beslag leggen op de waren in uw dorp, meester.” En met een loom handgebaar in de lucht gaf hij de soldaten het signaal het dorp binnen te vallen.

Voor hem zakte het dorpshoofd op zijn knieën. “Spaar toch alstublieft ons dorp, het is bijna winter, wij moeten ook leven”, smeekte hij huilend.

De kapitein duwde de man met zijn laars opzij en liep zijn mannen achterna de straten van het dorp in. Albrecht keek emotioneel naar de armzalige vertoning. Het was niet dat hij zich zozeer het lot van deze mensen aantrok. Ze waren in een oorlog die het land zelf verkozen had, een rebellie tegen de keizer. Nee, de roofzucht van het leger, de vernietiging van de velden en het vee; het zou dit land tot ver in de komende jaren pijn doen. Het gebrek aan werkdieren en verloren oogsten zou ernstige schaarste betekenen voor het land. Volgende veldtochten in deze gebieden zouden daardoor onmogelijk zijn. Zeker als het keizerrijk zo door zo gaan, en het leger niet zou voorzien van geld en goederen. Hij liep een willekeurige straat in. De opdracht tot het verzamelen van voedsel voor het leger werd al snel het zoeken naar persoonlijk gewin. De meer ervaren soldaten wisten dat er altijd meer te halen viel. Ze martelden de dorpingen totdat deze hen vertelden waar ze hun laatste, achtergehouden, geld verstopt hadden. Na vele weken van huis te zijn geweest werden hun seksuele driften bevredigd met verkrachtingen. Als in een waas aanschouwde Albrecht de ware praktijken achter het vergaren van voedsel voor het leger. Een jonge vrouw kwam in paniek een huis uitgerend. Ze stortte huilend aan Albrechts knieën met haar handen smekend gevouwen, hopen op zijn bescherming. Hij zette onbewust een stap achteruit. Twee soldaten kwamen hard lachend achter haar aan naar buiten. Zonder acht te slaan op Albrecht pakten ze de vrouw ruw bij de armen en sleepten haar over de grond weer terug naar binnen. Albrecht walgde van het goddeloze en ordeloze tafereel. Het was hem duidelijk dat de positieve resultaten die hij eerder gezien had slechts een fractie was van de ware buit waarmee de plundersaars zich verrijkten. Hij draaide zich om en liep terug naar het pleintje.

De steeds heuvelachtiger wordende omgeving zag er door de natte sneeuw die 's nachts gevallen was doorweekt uit. De lucht was grijs. Elk moment leek het te kunnen gaan regenen of sneeuwen. Albrecht reed mee in het gevolg van Thurn. Aan de andere kant naast hem reed Jan Varlich, graaf van van Bubna. Rond hen marcheerde in een lang lint een verkleumd leger vermoeid door de modder. De soldaten zagen eruit zoals hun omgeving, kleurloos en doorweekt. Ondanks de begeleiding van de trommels hadden ze moeite de pas te houden. De fluiten waren al een aantal dagen niet meer te horen geweest. De lange rij wagens, voortgetrokken door ossen en vermagerde paarden, waarop de bagage en artillerie vervoerd werden, trokken diepe sporen door de modder. Ze kwamen slechts met moeite vooruit. Aan het eind van de mistroostige dag waarbij ze het riviertje de Hornad noordwaarts gevolgd waren, kwam hun doel in zicht, de stad Kaschau. Waar ze zich eerder hadden kunnen verschansen achter de muren van Gran, waren de rollen nu omgedraaid. Bocskay had bij het uitbreken van de revolte direct deze belangrijke stad bezet. Boven de stevige muren en bastions torende de Heilige Elizabeth kerk ver boven de andere kerktorens uit. Albrecht keek opzij naar Thurn die naast hem reed. De commandant was stiller geworden sinds Gran. Iets hield hem bezig. De man die in Gran nog vurig had gesproken over het neerslaan van de rebellie leek zijn passie voor de zaak verloren te hebben. Thurn voelde de blik en draaide zich naar hem toe.

“Zie daar Kaschau, een volledig christelijke stad. Al bijna een eeuw valt het onder keizerlijk gezag. Wat bezielt het ze om dan te rebelleren bij de eerste mogelijkheid?”

Het klonk Albrecht niet als een vraag.

“Zie de Heilige Elizabeth kerk”, vervolgde Thurn. “Deze was protestants. Eerder dit jaar brachten de Habsburgers hier een garnizoen onder. Ze gebruikten de kerk als onderkomen voor de soldaten. De schade die aangericht is schijnt enorm te zijn. Is het dan verwonderlijk dat ze in opstand komen? Als de Habsburgers zo omgaan met hun protestantse onderdanen?”

Het was een wending die Albrecht niet aan had zien komen. Hij liet zijn ogen gaan over de rijen voortmodderende mannen. “Het is niet wenselijk dat christenen elkaar bestrijden. Liever had ik de strijd voortgezet tegen de Turken. Dit is echter niet onze keuze geweest, maar die van Bocskay en zijn volk”, antwoordde hij, zich op de vlakke houdend.

Thurn schudde zijn hoofd. “U komt uit een verbintenis van twee oudadellijke geslachten welke al sinds lange tijd belangrijk zijn

voor de protestantse zaak. Er zal toch zeker wel iets van medeleven zijn voor de Hongaren?”

Albrecht richtte zijn blik op de stad voor hen. “Ik dien als soldaat de keizer. Het is niet aan mij om hierover te delibereren. Rebelle is echter zeker niet het antwoord.”

Thurn snoof minachtend. “Eens zal er een andere wind waaien. Ik raad u aan zorgvuldig te zijn in uw keuzes.”

Het was moeizaam graven in de natte grond. De wanden van de loopgraven zakten hier en daar in. Een hevige regenbui. Kleine modderstromen liepen naar binnen. Albrecht zag zijn laarzen wegzinken in de modder. Om hem heen kuchten, hoesten en snotterden de soldaten van zijn compagnie. Hun kleren waren vies; hadden de kleur van de modder aangenomen. Musketiërs zochten beschutting rond een kampvuurtje, onder een wankel constructie van takken en planken. Ze waren druk bezig met het onderhouden van hun musketten die in deze natte omstandigheden onbetrouwbaar geworden waren. Op het vuur stond een pot waarin lood lag. De mallen voor het produceren van kogels lagen klaar om gevuld te worden zodra het lood gesmolten was. Een trompet klonk. De musketiers keken op. De vijand? Plotseling was de spanning onder de mannen voelbaar. Het was het signaal voor de musketiers om hun posities in te nemen. Albrecht keek tussen de op de borstwering liggende zandzakken naar de stad. Een stroom ruiters kwam de stad uit en galoppeerden in volle vaart richting de keizerlijke linies. De musketiers positioneerden zich tussen de zandzakken met hun musketten over de borstwering. De geur van brandende lonten vulde de loopgraaf. Albrecht wendde zich tot zijn vaandrig, “breng de piekeniers in paraatheid.”

De vlag ging omhoog en gaf het signaal aan de piekeniers die zich achter de musketiers opstelden. Het getrappel van paardenhoeven werd luider. Albrecht keek langs de musketiers naar de aankomende vijand. Wat was hun plan? Nog honderd meter. De ruiters hielden volle vaart in een smalle diepe linie. Het waren zwaar bepantserde kurassiers. De modder spatte op onder de hoeven van de paarden. Nog zeventig meter. De vlag van de musketiers gaf het signaal. Een verdovende herrie toen van over de hele linie musketten afgevuurd werden. De paarden van de voorste ruiters smakten tegen de grond. De berijders vlogen door de lucht en verdwenen onder de doordenderende groep achter hen. Door de smalle linie waren er slechts weinig geraakt. Nog veertig meter. De vlag gaf het signaal. Een tweede salvo kogels vloog richting de vijand. Paarden stortten tegen de aarde. Een kurassier bleef haken

in de beugels en verdween met paard en al in de modder. De kurassiers minderden vaart en waaierden in twee richtingen uiteen. Pistolen werden op de loopgraven afgevuurd. De soldaten rond Albrecht doken onder de borstwering. Muskietiers en piekeniers vielen met schotwonden in de modder. De vlag gaf wederom het signaal. De muskietiers vuurden een salvo op de nu brede vijandelijke linie. Paarden stortten hinnikend en briesend neer met hun berijders. De kurassiers begonnen wederom af te buigen. Albrecht wist dat er een volgend salvo aan zou komen, van dichterbij. De musketten hadden niet genoeg kogels om de vijand bij de loopgraaf vandaan te houden. De schutters kregen het benauwd en maakten fouten in het herladen van hun musketten. Als de vijand over de rand zouden komen waren de muskietiers nutteloos. Een trompetter schetterde. De muskietiers stapten bij de wal vandaan. Albrecht gaf het teken aan zijn vaandrig en trompetter. Met vlag en trompetgeschal werd het signaal tot aanval gegeven. Albrecht stapte direct met partizaan in de hand als eerste over de borstwering. Met de rode officieren band duidelijk zichtbaar en herkenbaar. Niet langer beschermd door een aarden wal. Voor hem kwam de vijand met dodelijke wapens in stelling. Achter hem volgde de gehele linie aan piekeniers zijn voorbeeld. De lange lansen werden vlug in stelling gebracht. Een woud aan scherpe punten richtte zich naar de vijand. Langzaam maar zeker stapte de rij naar voren, richting de vijand. In de verte hoorde Albrecht een heldere trompet klinken. Bijstand van de keizerlijke ruiters. Hoe lang zouden ze de vijand kunnen weerstaan? De vijandelijke kurassiers reden in draf voor de piekeniers langs. De kogels zouden vliegen. Een beklemmende kalmte.

“Aanvallen!” schreeuwde Albrecht tegen zijn vaandrig.

De vlag zwaaide. Nog voordat de vijand had geschoten rende Albrecht met zijn piekeniers richting de ruiters. De paarden werden onrustig. De pistolen werden gericht. De piekeniers waren ze al dicht genaderd. Albrecht keek verbeterd langs de loop die in zijn richting wees naar de ogen die zich achter het vizier van de helm moesten bevinden. Het had een aantrekkingskracht. Hij rende er doelbewust op af. Het paard hinnikte. De man aarzelde en trok aan de teugels. Albrecht rende door. Zijn vijand brak, draaide zijn paard en galoppeerde weg richting stad. Met een bewegend woud aan lansen dat op hen af kwam braken meerdere ruiters en vluchtten weg. Pistolen werden afgevuurd. Langs de hele linie vielen piekeniers tegen de grond. Zij die konden, bleven aanvallen. Doffe klappen volgden toen de lansen de harnassen raakten van de kurassiers. Paarden hinnikten in doodsangst toen ze doorboord

werden. Albrecht zag een van de kurassiers bij zijn gevallen paard wegkruipen. Onder het gewicht van zijn harnas kwam hij met moeite uit de modder omhoog. Albrecht haalde uit. Gaf hem met zijn partizaan een harde klap tegen de nek. Om hem heen vielen ruiters uit hun zadel. Lansen braken. Zwaarden werden getrokken. Het was minder effectief tegen de ruiters. In trompet klonk vanuit de verte hoorde hij een heldere hoorn. Snel zou er hulp komen van de keizerlijke ruiters. Schoten werden van dichtbij gelost door een tweede rij kurassiers. Albrecht hoorde rond hem kogels de modder in schieten. Overal rond hem vielen soldaten. De vochtige lucht werd opgevuld met kruitdampen. Het was onmogelijk het veld nog te overzien. Zijn vaandrig en trompetter stonden nog bij hem in de buurt.

“Groeperen, iedereen bij mij!” schreeuwde hij de vaandrig toe. De trompetter gaf het signaal. Terwijl zich meer soldaten bij hem voegden werd het lawaai van hoeven duidelijk hoorbaar boven het geluid van staal op staal en schoten. Albrecht zag door de rook heen van alle kanten ruiters aankomen. Pistolen werden op de kleine groep gericht. Nogmaals viel Albrecht aan. Hij zag zijn soldaten haperen. Schoten werden gelost van alle kanten. Een steek van pijn aan zijn rechterhand. Hij verbeet het. Warm bloed stroomde langs zijn vingers. Hij negeerde het. Achter hem hoorde hij zijn trompetter een haastig paniekerig verzamel signaal geven. Het werd abrupt afgebroken. Van beide kanten kwamen ruiters op hem af met getrokken zwaard. Schoten werden gelost. Rondom hem vielen paarden tegen de grond. Hinniken van paarden. Schreeuwende soldaten van beide kanten. Het was door de rook niet meer te zien wat er gebeurde of stond te gebeuren. Het moesten de keizerlijke ruiters zijn die aangekomen waren. Een briesend paard doemde naast hem op. Een zwaard zwaaide naar hem. Hij dook de modder in. Een schot klonk van dichtbij. Hij keek op en zag hoe het paard steigerde en vervolgens gewond tegen de grond stortte. De berijder, die hem zojuist nog bijna van zijn leven beroofd, lag op de grond met zijn voet nog in de stijgbeugel. Gehinderd door zijn harnas probeerde hij zich los te maken. Een keizerlijke ruiter kwam aangereden, richtte zijn pistool en schoot de man van dichtbij in het hoofd. Albrecht stond moeizaam op uit de modder. Met de zojuist aangekomen keizerlijke ruiters was de strijd gestreden. De vijand hield de aanval voor gezien en blies de aftocht.

“Alles goed, heer van Waldstein?”

Albrecht keek van de hem zojuist te hulp geschoten redder naar zijn gewonde hand. Modder en bloed hadden zich vermengd. Een

kogel voelde hij niet, een steeds brandender gevoel wel. Gelukkig was het waarschijnlijk slecht een schampschot geweest. De man steeg af.

“Laat mij u begeleiden naar het hospitaal om uw hand te laten verzorgen”, zei de man met een Frans accent.

De man had een vriendelijk gezicht en een rijk versierd zwart harnas. Albrecht herkende hem als Charles de Nevers. “Uw hulp kwam geen moment te laat, heer Nevers.”

De Fransman keek om zich heen naar de vele doden. Achter hen lag de trompetter op de grond, omhoog starend in het luchtledige. Zijn trompet besmeurd met bloed in de modder naast hem. “Daar lijkt het inderdaad op. Niettemin dapper gestreden, het was een grote groep.”

Een extra paard werd gehaald voor Albrecht. Hij reed samen met Nevers over het slagveld richting het kamp. Gewonden, doden en gevangenen werden afgevoerd. Natte sneeuw viel weer uit de grijze wolken lucht.

“Wat een geweldige plek om te sterven”, zei Nevers op luchtige en ironische toon. “Ten strijde trekken tegen de heidense Turken, een paar maanden lang onbetaald en doelloos rondlopen door regen en sneeuw, om vervolgens gedood te worden door christenen en te verdrinken in de modder.” Nevers ging op vertrouwelijke toon verder. “Verspilling van levens en tijd. We vechten met wat onze bondgenoot was en nog steeds zou moeten zijn. We zouden de Turken moeten achtervolgen en ze tot aan Perzië moeten terugdringen. Wat zegt u, Waldstein?”

Het was voor Albrecht een herhaling van vele gesprekken die hij gehad had. Natuurlijk had iedereen liever samen met de Hongaren tegen de Turken verder gevochten. Ze reden door het kamp en stegen voor het hospitaal af.

“Wellicht dat ik in de toekomst uw hulp kan gebruiken tegen de Turken. U weet dat ik afstam van de lijn van Byzantijnse keizers? Ik zal mijn strijd tegen de Turken niet opgeven en zal doen wat ik kan om de troon op te eisen!”

Albrecht keek de man die zijn leven had gered na, schudde zijn hoofd en liep de tent in. Binnen klonken kreunen van pijn. Een schreeuw. Bloed kleurde de matrassen en grond. Voor hem lag een soldaat starend in het tentdoek boven hem. Zijn armen lagen slap langs hem heen. Een lange monnik in bruine pij kwam naar de soldaat toegesneld en knielde naast hem neer. Met zijn hand voelde hij aan de hals van de soldaat. Hij liet zijn hoofd zakken en maakte een kruis gebaar. Meer tijd had hij niet. Hij wenkte twee broeders en het levenloze lichaam werd de tent uitgedragen. De monnik

draaide zich om naar Albrecht. Een nagenoeg kaal hoofd, ondanks zijn ogenschijnlijke jonge leeftijd. Heilig vuur leek in zijn ogen te branden.

“Heer van Waldstein, laat mij snel uw hand verbinden”, sprak hij zacht maar dwingend. Hij leidde Albrecht naar een houten bank. “Een schotwond. De kogel heeft niets ernstigs veroorzaakt. De wond behoeft slechts schoongemaakt en verbonden worden”, concludeerde hij na de wond bekeken te hebben.

“U kent mijn naam en spreekt Tsjechisch met een Italiaans accent.”
“Natuurlijk herken ik de leden van een belangrijk oudadellijk geslacht zoals de uwe. Mijn naam is Valeriano Magni. Ik ben sinds twee jaar monnik in de orde van de kapucijners in Praag.”

De monnik pakte een kruik en linnen. De geur van alcohol vulde Albrecht zijn neus. Hij vertrok zijn gezicht van pijn toen Magni zijn hand begon schoon te maken. Toen het bloed was weggespoeld, werd de kleine wond zichtbaar. Magni ging kundig te werk. Albrecht keek de monnik onderzoekend aan. “Waarom zou een kapucijner monnik de leden van een adellijk geslacht kennen?”

Magni keek niet op van zijn werk. “Noem het interesse. In Praag kom ik vele mensen tegen. Op straat en aan het hof. Ik weet graag met wie ik te doen heb in mijn omgeving en over wie er gesproken wordt.”

In stilte ging het werk verder.

“Uw hand is verbonden heer van Waldstein. Zorg ervoor dat de wond schoon blijft. Het verband moet zeker in het begin elke dag vervangen worden. Komt u daarvoor bij mij langs. Ik zal u helpen waar ik kan.”

Albrecht lag op zijn uit elkaar vallende stromatras en staarde naar het tentdoek boven hem. Het doffe flakkerende licht afkomstig van het vuur wat buiten aangehouden werd danste er overheen. In de verte klonk een rochelende hoest. Een rilling van de kou ging door zijn lichaam. Het was hem onmogelijk de slaap te vatten in met deze temperatuur. En daarbovenop nog het gebrek aan fatsoenlijk eten; het gaf hem een constant knagend gevoel in zijn maag. Het beleg van Kaschau was opgeheven. Het keizerlijke leger was onverrichter zake verder getrokken naar het noorden. Een mars was het niet meer te noemen geweest. De soldaten hadden zich door sneeuw en modder voortgesleept. Vallend, kruipend, stervend. De legers die verspreid waren geweest over Hongarije waren sterk uitgedund en niet langer effectief. Ze waren samengevoegd en lagen nu te verkleumen in de sneeuw nabij Presov. De Hongaarse bevolking had reeds een aantal jaar van

onderdrukking gekend onder de Habsburgse regent Giacomo van Barbiano en Belgiojoso. De gruwelijkheden die de keizerlijke troepen hadden gebruikt tegen de bevolking kwamen voor hen dan ook niet als verrassing. De lessen waren snel geleerd. De dorpen en boerderijen lagen er nu verlaten bij, de inwoners gevlucht voor het aankomende leger. Alles hadden ze meegenomen. Er was geen voedsel, geen kruimel brood of zelfs meel of graan meer te vinden. In elk dorp waar de hongerige en verkleumde soldaten aankwamen vonden ze lege schuren. Geen mens of dier was aanwezig om de stilte te verbreken. Er restte slechts spookdorpen. De ongelukkigen die wel achtergebleven waren, werden gestraft voor hun goedgevolgigheid. Ze werden gefolterd en mishandeld om hun geheime voorraden prijs te geven. Deze waren er zelden. Albrecht stond op en keek door de ingang van de tent de nacht in. Een verse laag sneeuw. Hij wreef voorzichtig over zijn pijnlijke hand. Hij was bezorgd over de wond. In deze omstandigheden kon een kleine wond al grote gevolgen hebben. Hij voelde een kwaadheid opzetten. Wat is dit voor een tijd om rond te marcheren en zoveel op het spel te zetten. Een veldtocht in de winter vanwege een stel onbetrouwbare Hongaren. Alsof de manschappen zijn gedachten hoorden klonk er nog meer gehoest en gerochel uit het kamp. De meeste soldaten hadden niet de luxe van een tent. Het kamp was provisorisch opgebouwd met alles wat er te vinden was in de omgeving. Soldaten die op zoek waren naar eten bleven als het kon overnachten in de verlaten dorpen. De ongelukkigste sliepen gewikkeld in hun povere kleren in de open lucht. De tijdens de nacht gestorven soldaten werden in de ijzige grond begraven. Het was een vast ochtendritueel geworden. Ook voor Presov dunde het leger met de dag uit. Regimenten hadden zoveel soldaten verloren dat ook deze samengevoegd werden. Albrecht stapte zijn tent weer in, pakte een kaars en liep weer naar buiten om deze aan het vuur aan te steken. Terug in de tent rommelde hij bij het kaarslicht door zijn bagage zak. "Vader Pachta" mompelde hij hardop toen hij er een brief uit pakte. Hij had de brief al een aantal maal gelezen, voordat hij vertrok met Thurn uit Olmütz, maar hij begreep het nu beter. Hij opende de brief en gleed met zijn ogen over de tekst.

Mijn geliefde Albrecht. Ik ben zeer verheugd dat uw reis naar Italië succesvol is geweest en dat u veilig weer terug in Bohemen bent gekomen. Ik heb vernomen dat mijn vriend Jan van Ricam u succesvol aanbevolen heeft bij de Graaf van Thurn. Het is belangrijk dat we met vereende krachten strijden tegen de heidense Turken. Het ware geloof brengt de rechtmatige orde terug. Als God het wil zal het Heilig Romeinse Rijk dit beschermen. Het is daarom zeer

lovenswaardig dat je bereidt bent je hier met gevaar voor eigen leven voor in te zetten. We moeten eensgezind staan tegenover dit kwaad. Laat je niet afleiden door mensen die kwaad praten over de keizer, of over de kwade bedoelingen van de jezuieten. Ik ben ervan overtuigd dat je snel zult ervaren dat de duivel zelf achter de tweespalt binnen het christendom zit. En dat verder verraad en tweespalt plaats zal vinden binnen zij die tegen de orde van het Heilige Roomse Rijk ingaan.

Albrecht had het eerder opgevat als een aanmoediging om tegen de Turken te vechten. Maar met de rebellerende protestantse Hongaren was hij de brief in een ander licht gaan zien. De orde kwam van het oude geloof, het katholicisme. De tweespalt kwam van het protestantisme. Albrecht liet zich achterover zakken op zijn matras. Voor Pachta ging het om zielen te winnen, zijn geloof sterker te maken. Hij was ongetwijfeld overtuigd van zijn gelijk dat het katholieke geloof het juiste was. Albrecht interesseerde zich weinig voor religie. Graaf van Thurn was een protestant. Velen die dapper vochten tegen de Turken waren protestanten. Religie bepaalde niet wie er kundig en bekwaam waren. Wel zag Albrecht dat religie mensen kon verenigen, of verdelen. Het oude geloof was beproefd. Het had structuur. Wellicht verouderd, maar sterk verankerd. De protestanten hadden dit niet. Het was impulsief. Het leidde tot rebellie. De keizer en zijn voorgangers hadden het al te ver laten gaan. Te veel compromissen gesloten. Albrecht rolde zich op in een bal in een poging warm te blijven. Hij sloot zijn ogen. Thurn had gesproken over het maken van een keuze. Medeleven voor de Hongaren? Zeker niet. Maar de Hongaren volgden wel hun leider Bocskay. Ze volgden hem zelfs tegen voormalige bondgenoten. Zijn wil was wet. Het was meer dan de keizer had.

Giorgio Basta, generaal van de keizerlijke legers in Hongarije, stond samen met een aantal hooggeplaatste officieren rond een lange tafel in zijn groots opgezette tent. Naar de omstandigheden zag de generaal er uitermate goed verzorgd uit. Zijn donkerblonde haar en baard leken diezelfde ochtend nog door een kapper in model gebracht te zijn. Rechts naast Basta stond de tegelijk beroemd en beruchte veldmaarschalk Herman van Russworm. Deze uit Beieren afkomstige graaf zag er zo mogelijk nog beter verzorgd uit dan Basta. Ondanks zijn veertig jaren had hij een knap, jongensachtig gezicht, kort geknipt donker haar en een kleine bijgewerkte snor. De blik in zijn ogen blaakte van het zelfvertrouwen. Er ging geen jaar voorbij dat Russworm niet in het veld trad om tegen de Turken te strijden. Zijn zege op de Turken bij de Hongaarse stad

Szekesfehervar was uitbundig gevierd en geprezen met het zingen van de hymne het Te Deum in Praag. Er ging ook geen jaar voorbij zonder dat Russworm niet weer in een schandaal beland was. Van het doden van vooraanstaande officieren in duels tot het versieren van vrouwen, de activiteiten van Russworm waren vaak onderwerp van gesprek. Aan de andere kant van Basta stond Belgiojoso, berucht om zijn hardhandige regime in Hongarije en met name de onderdrukking van het protestantisme. Het was algemeen bekend dat Belgiojoso en Russworm elkaars bloed wel konden drinken. Basta leek als een scheidsmuur tussen beide kemphanen in te staan. Albrecht was gevraagd bij de bespreking aanwezig te zijn. De groep verder rondkijkend herkende hij Charles de Nevers, Balthasar Marradas, Henri Duval van Dampierre, Thurn en Tilly onder de officieren. Basta keek op, zijn wenkbrauwen opgetrokken en zijn hoofd lichtjes achterover, alsof hij zich zo groter waande. "Heer van Waldstein, welkom. Het zou mij verbazen als niemand in deze tent van u vernomen heeft. Uw deelname aan de strijd is zeer gewaardeerd." Albrecht boog licht uit beleefdheid. "Zoals u echter wellicht aan den lijve heeft ervaren, verkeren we in een situatie waarbij we het veld niet kunnen verlaten, maar tegelijkertijd de middelen niet meer hebben om te blijven. We hebben daarom besloten van elk regiment een afgevaardigde naar hun land van herkomst te sturen om geld op te halen. U zult gaan namens de Boheemse infanterie. U zult worden vergezeld door de afgevaardigde van de Boheemse ruitery, Heer Heinrich van Chodu. Meldt u zich bij de kwartiermeester zodat u zo snel mogelijk kunt vertrekken."

En daarmee was het afgedaan.

Hoofdstuk 2

In een kleurloos heuvelachtig landschap liep een span van vier paarden behoedzaam over een besneeuwd pad. In de zomer was het al nauwelijks een weg te noemen, in de winter was deze bijna onbegaanbaar. Ondanks de lage snelheid stuiterde de zwarte koets, die door de paarden getrokken werd, over de keien die onder de sneeuw verborgen lagen. Albrecht zat op een met leer beklede houten bank in de koets tegenover Heinrich van Chodu. Er hingen zwarte gordijnen voor de deuren die de ergste kou, die anders door de open ramen naar binnen zou komen, buiten moest houden. Ze hielden de gordijnen op een kier om nog iets van licht de donkere koets binnen te laten. De koets kraakte toen een van de wielen van de koets een grote steen raakte, en welke Heinrich en Albrecht, na even te hebben gezweefd, hard weer op de bank neer liet komen. Albrecht vroeg zich af of het, ondanks de sneeuw en nattigheid, te paard niet comfortabeler zou zijn geweest. Achter hen lag, met zijn vele hoge torens hoog op een heuvel, het kasteel Spis, vanwaar ze zojuist vertrokken waren. De kasteelheer, Christoph Thurzo, had hun zeer gastvrij ontvangen en hen, vanwege de vele in de omgeving aanwezige vijandige haiduken, een escorte van vijftien ruiters meegegeven. De escorte van Thurzo zag er naast de zes keizerlijke ruiters fris en strijdbaar uit. De keizerlijke soldaten keken, na de winterse veldtocht, alleen nog maar uit naar hun lang verwachte thuiskomst. Ook had Thurzo hun een slee meegegeven, welke voortgetrokken door een paard beladen was met vaten bier, spaden en andere spullen die ze wellicht konden gebruiken tijdens de reis. Waar achter hen het kasteel van Thurzo lag, lagen voor hen in het noorden, verborgen in donkergrijze wolken, de pieken van het Tatra gebergte. De snelste weg naar Bohemen zou pal naar het westen zijn geweest. De landen op deze route, tussen Spis en Moravië, waren echter in handen van de opstandige Hongaren. Hun route naar Bohemen zou hun dan ook door het Tatra gebergte voeren. Albrecht keek er niet naar uit. Nog een steen. Hij kreeg een duw opzij en zijn hand klapte tegen de wand van de koets. Zijn gezicht vertrok. Heinrich zag het.

“Nog steeds pijn?” vroeg hij.

Albrecht inspecteerde het verband om zijn hand. “De wond is goed verzorgd in Spis, maar het helen gaat langzaam”, antwoordde hij, waarna hij het zich weer zo comfortabel mogelijk maakte. Hij keek naar buiten. “En een reis zoals dit zal het wel niet bevorderen”, voegde hij er nors aan toe.

Heinrich grimaste. “Beter dit dan te liggen verpieteren op de natte grond in een kapotte tent.”

Albrecht knikte. “Dat is duidelijk. In de winter, zonder geld, zonder eten, zonder beschutting, zo kun je geen veldtocht voeren.”

Na wat een eindeloze rit leek kwam de koets langzaam tot stilstand. Er werd op de deur geklopt. Heinrich schoof het gordijn voor het raam vandaan en de kapitein van Thurzo's escorte stak zijn hoofd naar binnen.

“We zijn bij Kesmark”, informeerde hij hen. “Ik ga vast vooruit om ons bezoek aan te kondigen.”

Albrecht keek naar buiten en zag inderdaad in de verte, in het weinige avond licht dat nog scheen door de wolken, de muren van een stadje. Terwijl de kapitein vooruit reed dacht Albrecht aan een warm vuur en een goed maal. Niet veel later reden ze zonder oponthoud door de stadspoort. Toen ze stram van de oncomfortabele zit uitstapten stond de kapitein op ze te wachten. Albrecht keek naar het gammele gebouw waar ze voor stonden. Het zag er slecht onderhouden uit. De deur ging krakend open en twee mannen stapten, elkaar ondersteunend, naar buiten. Hun smoezelige hemden halfopen. Albrechts gezicht betrok. Zijn gedachten lezend zei de kapitein lachend, “comfortabeler dan dit zult u in de komende dagen niet verblijven.” Hij knikte veelzeggend met zijn hoofd in de richting van de bergen. Terwijl de soldaten voor de paarden en bagage zorgden, stapte Albrecht de gelagkamer van de herberg binnen. Vol was het er niet; het waren geen tijden voor reizigers. Aan een aantal kleine ronde tafels zaten mannen met stenen pullen bier. Aan hun gedrag te zien zaten ze er al een geruime tijd. Ruw werd er geproost. Op wie was niet verstaanbaar. Naast het bier hadden ze stukken brood welke ze met behulp van hun mes in een schaal saus staken en blijkbaar met smaak opaten. Het geluid verstomde toen de aanwezigen de soldaten binnen zagen komen. De gewoonte gasten te helpen met het uittrekken van hun laarzen bleef afwezig. Albrecht negeerde het. Hij zat neer op een stoel aan een van de vrije tafels. Een bediende kwam naar hen toe en bleef afwachtend woordeloos bij hun tafel staan. De toegestapte kapitein snauwde haar in onverstaanbaar Hongaars toe. Niet onder de indruk liep ze met arrogante houding terug naar de keuken.

“Zoals u ziet is de reputatie van de soldaten van het keizerrijk u vooruitgesneld”, sprak de kapitein op gedempte toon. “Het is voor boeren en dorpelingen niet altijd duidelijk wie vriend en wie vijand is. U doet er goed aan u gedeisd te houden tijdens uw reis, heer van Waldstein.”

Zwijgend at en dronk de groep wat hen voorgeschoteld werd. Albrecht had er geen behoefte aan om te blijven zitten. De blikken die hen toegeworpen werden voorspelden niet veel goeds. Een bediende ging Albrecht en Heinrich voor naar de slaapkamer die ze zouden delen. Terwijl de kaarsen in hun kamer voor hen aangestoken werden keek Albrecht de kamer rond. Het was eenvoudig ingericht, maar had in ieder geval twee afzonderlijke bedden. Het rook er niet fris. In de hoek van de kamer zag hij een kamer pot welke waarschijnlijk de schuldige was en nodig verschoond diende te worden. Toen de bediende verdwenen was schoven Heinrich en Albrecht voor de zekerheid de tafel die in de kamer aanwezig was voor de deur. Ze hielpen elkaars laarzen uit te trekken. Zittend op het bed voelde Albrecht het stro door het canvas matras en de lakens heen prikken. Hij tilde de lakens op. Wellicht dat ze gewassen waren, maar de geelbruine vlekken deden Albrecht besluiten het bij zijn laarzen te laten en de rest van zijn kleren aan te houden.

Albrecht duwde het gordijn opzij dat voor het raam hing. Hij knipperde met zijn ogen tegen het plotselinge felle licht. Een stevige koude wind blies sneeuw in zijn gezicht. Naarmate de tocht vorderde en heuvelopwaarts ging, werden de sneeuwwallen langs de kant van de weg hoger. De wereld om hun heen leek geen kleur meer te hebben behalve wit en grijs. De wielen van de koets trokken steeds diepere sporen in de sneeuw en glibberde van links naar rechts over de ondergesneeuwde keien. De lokale bevolking had duidelijk moeite met het begaanbaar houden van de weg. Buiten was het guur en koud, binnen in de koets niet veel beter. Na de kapitein bedankt te hebben voor de escorte, waren ze die ochtend vroeg noordwaarts vertrokken. De stromatras, vieze lucht en rumoer uit de gelagkamer hadden het slapen niet makkelijk gemaakt. Hoe ongeriefelijk de herberg ook geweest was, de tocht in de koets beloofde niet veel beter te gaan zijn. Hoe dieper de sporen werden in de sneeuw, hoe langzamer de koets ging. Uiteindelijk ging het niet verder en kwam deze geheel tot stilstand. Heinrich deed de deur open om polshoogte te nemen.

“We zitten vast, de weg voor ons is door sneeuw geblokkeerd”, zei hij terwijl hij uitstapte. Ook Albrecht stapte uit en zakte direct tot zijn knieën in de sneeuw. De weg die voor hen had moeten liggen was niet langer te zien. De wind had op de helling vrij spel en gedeelten van de sneeuwwallen de weg op geblazen. De koetsier kwam van achter de koets bij de slee vandaan met spaden in zijn handen. Ook de ruiters waren inmiddels afgestapt.

“De komende honderd meter moeten we uitgraven”, zei een van hen terwijl hij een van de spaden overnam.

Albrecht trok zijn mantel strakker om zich heen. Nutteloos. De kleren die ze mee hadden waren niet gemaakt voor deze weersomstandigheden. Hij zag vanaf de andere kant een paard door de sneeuw aan komen lopen. Een slee achter zich aantrekkend. De man die erop vervoerd werd was gestoken in een dikke bont gevoerde jas en een bontmuts. Hij leek niet van plan te stoppen. De scheppende koetsier en soldaat moesten plaats maken om niet omvergereden te worden. De mannen keken de slee met afgunst na. Albrecht kon het ze niet kwalijk nemen. Hij klopte de sneeuw van zich af en stapte de koets weer in. Met moeite en gekraak trokken even later de paarden de koets los uit de sneeuw en zette de groep zich weer in beweging. Verder de heuvel op. Tergend langzaam ging het voort. Hoe lang zouden ze er over doen om in Praag te komen? Zou er nog een leger over zijn om geld voor op te halen? Albrecht betwijfelde het. De paarden trokken de koets over de in mist gehulde top van de heuvel. Even later was de wind geluwd. Door het raam zagen Heinrich en Albrecht slechts besneeuwde en ijzige rotsen. Ze waren de heuvel over gestoken en een klein smal ravijn ingereden. Achter hen hoorden ze een paard dichterbij komen.

“Ha reizigers!” riep een man in gebroken Duits op niet onvriendelijke toon.

Heinrich en Albrecht keken beide uit het raam achterom en zagen dat ze bijgehaald werden door een kozak te paard. De man, met vriendelijk maar streng gezicht met grote snor, droeg een lange, geel gekleurde wollen jas welk tot zijn heupen geknoot was. Daaroverheen een met bont gevoerde rode mantel. Op zijn hoofd een muts, eveneens rood en met bont gevoerd met aan de voorkant in het midden een bruine veer afkomstig van een fazant. Hij was zichtbaar gewapend met een gekromd zwaard aan zijn zijde, een kleine bijl in zijn riem gestoken en hangend aan zijn zadel een boog en pijlkoker. De kozak bleef kort achter de koets rijden. De weg in het ravijn was te smal om in te halen.

“Ik zie aan jullie begeleide dat jullie uit het keizerlijk leger komen. Is er nieuws uit Hongarije?” vroeg hij geïnteresseerd.

“We hebben goed slag geleverd met de Turken. Maar werden helaas verrast door onze Hongaarse bondgenoten”, antwoordde Heinrich. De Kozak miste het sarcasme in Heinrich’s stem niet. “Zijne Hoogheid de Keizer zou er goed aan doen de Hongaren te vriend te houden en zijn krachten en rijkdom te sparen voor de echte vijand.”

Albrecht knikte instemmend. "We zijn onderweg naar Bohemen om in ieder geval voor dat laatste te zorgen."

Terwijl ze verder spraken over hun reis en de veldtocht tegen de Turken en Hongaren werd het ravijn wijder om uiteindelijk volledig te openen. Toen de weg breed genoeg werd spoorde de Kozak plotseling zijn paard aan en schoot, zonder nog verder een woord te zeggen, met opstuivende sneeuw langs de koets en de daarvoor rijdende paarden en soldaten. Verrast keken Heinrich en Albrecht hem na en zagen voor hen een dorpje liggen, waar de Kozak nu luid schreeuwend doorheen reed. De koets en ruiters stopten. Dit zag er plotseling onverwachts dreigend uit. Alsof ze elkaar hoorden denken draaiden alle metgezellen hun hoofden om richting het ravijn waar ze zojuist uitgekomen waren. Alsof het zo afgesproken was kwam hier net op dat moment een grote groep zichtbaar woedende haiduken uit tevoorschijn. Slecht gewapend, maar zeker vijftig man sterk. Een enkeling te paard maar de meesten te voet. Geen keuze, en wat hadden ze dan wel fout gedaan? De keizer had hier geen vijanden. Albrecht gebaarde de koetsier door te rijden, het dorp in. Zijn blik gleed langs de ruiters en hij zag tot zijn verbazing dat een van hen een bont gevoerde mantel droeg. Waar had hij deze vandaan? Hij had geen tijd hier verder over na te denken. Toen ze het dorp inreden werden ze van alle kanten omsingeld door de, door de Kozak opgetrommelde, dorpelingen en haiduken. De meeste dorpelingen hadden niet meer dan een stok of mes, maar er waren er bij die een zwaard, boog of zelfs een musket hadden. Met zwaard in de hand hielden de ruiters de vijandelijke groep bij de koets vandaan. Toen een van de haiduken zijn musket aanlegde kwam de kozak te paard aangesneld.

"Hoo, hoo!" riep hij, de agressieveling terugdringend. Hij ging verder in het Pools wat scheen te helpen. Hoewel de groep er niet vriendelijker door keek, de musketten werden in ieder geval naar beneden gericht.

"Wat wordt er gezegd, ik versta geen Pools", vroeg Albrecht aan Heinrich.

"Niet aanvallen. Geen gevecht en geen schoten", vertaalde Heinrich voor hem.

Het ging in het Pools verder. De haiduken wezen gepassioneerd pratend naar de ruiter die de bontjas aan had. Doorhebbend dat hij het onderwerp van gesprek was en blijkbaar ook de oorzaak van alle consternatie, trachtte hij zich snel van de jas te ontdoen. De jas was echter dik en stug waardoor het uittrekken zo gemakkelijk nog

niet ging. Het scheen niet voldoende te zijn. De kozak wendde zich tot het tweetal in de koets.

“Uw dienaar hier heeft de jas gestolen van een bode van de Heer van Czerstwin. Hij zal meegenomen worden naar het kasteel om daar verantwoording af te leggen.”

Tijdens de uitleg had een aantal van de groep zich rond de ruiter verzameld. Albrecht zag dat er weinig te kiezen viel. “Wij wisten van dit voorval niet af en bieden graag onze excuses aan de Heer van Czerstwin aan.” Hij aarzelde ligt. “En natuurlijk ook aan deze edele boeren. We zullen de benodigde verantwoording niet in de weg staan maar vragen u slechts nederig zijn leven te sparen.”

De kozak knikte. “Ik zal ervoor zorgen dat hij veilig voorgeleid wordt.”

Dat gezegd hebbend draaide hij zijn paard om en reed naar de soldaat die nu half uit het zadel werd getrokken. Zijn mede soldaten stonden op het punt hun kameraad te verdedigen. De kozak reed zijn paard door de groep heen, waardoor menig haiduk opzij geduwd werd en op de nu platgetrapte sneeuw viel. Hij plaatste zichzelf naast de onfortuinlijke ruiter en sprak de groep toe. Toen de gemoederen bedaard waren, draaide hij zich om voor een groet, maar Albrecht wenkte hem.

“Waarheen om in Debno te komen?” riep hij hem vragend.

De kozak keek de groep nog immer geagiteerde boeren rond. Hij wees er twee aan en sprak ze kort toe. Het leek wat overredingskracht te kosten totdat de kozak eindelijk kon antwoorden. “Deze twee zullen jullie een eindje het dorp uit in de juiste richting leiden.”

Nadat de twee zojuist benoemde gidsen paarden gekregen hadden vertrok de groep met kozak en soldaat het dorp uit, terug richting het ravijn. De overgebleven dorpelingen werden zich plotseling bewust van hun kwetsbare situatie. Zonder kozak en haiduken, maar nog steeds in aanwezigheid van de koets en vijf overgebleven ruiters, welke hun zwaarden nog in de hand hadden, kozen ze voor hun veiligheid en snelden hun woningen in. Albrecht gebaarde vanuit de koets aan de koetsier en ruiters om verder te rijden. Onder begeleiding van de twee haiduken vervolgden ze hun weg door de sneeuw. De sneeuwwallen langs de weg werden weer hoger en de weg leek met de grote hoeveelheid sneeuw weinig gebruikt. Niet ver buiten het dorp stopte de koets. Albrecht keek vragend naar de soldaat die bij het raam verscheen.

“Ze schijnen niet verder te willen mijn heer”, zei de soldaat.

Albrecht duwde gefrustreerd de deur open, gebaarde Heinrich hem te volgen, en sprong naar buiten op de grond. Hij duwde zijn hoed

verder over zijn hoofd tegen de kou en liep op de twee gidsen af. "Jullie zijn verteld ons de weg naar Debno te wijzen. Waarom zijn we hier gestopt?" vroeg Albrecht eisend. Na Heinrich's vertaling wees een van de twee gidsen de verte in. Zijn wijzende vinger volgend zagen Albrecht en Heinrich vooral heuvels, en heuvels van sneeuw. "Dit is jullie idee van de weg wijzen?" snauwde Albrecht. "Het wordt laat, het is stervenskoud, we verwachten dat jullie nu direct voorts maken en ons naar Debno leiden."

Zich redelijk veilig voelend op hun paard bogen de twee zich naar elkaar toe en praten onverstaanbaar met elkaar. Een van de twee richtte zich tot Heinrich en gaf uitleg. Heinrich zuchtte. "Ze willen een onkostenvergoeding voor de reis en het wegblijven van hun huis."

Albrecht keek naar de donker wordende lucht en nogmaals in de richting van waar Debno zou moeten zijn. Onbegonnen werk. "Natuurlijk willen ze geld. Een soldaat vecht niet zonder, een gids gidst niet zonder." Hij liep snel terug naar de koets, pakte een buidel en haalde er een paar dukaten uit. Terug bij de twee haiduken gaf hij ze aan hen. "En nu geen gedraal meer."

De twee gidsen keken elkaar even aan, stopten snel het geld weg in hun jas, en knikten toen instemmend.

"Deze vertrouw ik absoluut niet", zei Albrecht tegen Heinrich terwijl hij op de bok klom en plaats nam naast de koetsier. De groep zette zich weer in beweging. Terwijl de koets gestaag voortging begon het weer te sneeuwen. De hele lucht was grijs van laaghangende bewolking. Afzonderlijke wolken waren niet te zien. Ook leek het Albrecht toe dat hoe hoger de sneeuw zich opstapelde, hoe hoger het tempo van de gidsen ging. Terwijl de koets wat langzamer heuvelopwaarts reed zag Albrecht een van de gidsen al over de top van de heuvel rijden. Hij was er niet gerust op en beval de koetsier sneller te rijden. Eenmaal boven was er nog slechts een gids voor hen, de andere was niet meer in zicht.

"Haal die eerste terug!" beval hij de dichtstbijzijnde ruiter.

Terwijl deze vooruit snelde keek de tweede gids, welke zich op zo'n honderd meter afstand van hun bevond, verschrikt om, spoorde zijn paard aan en verdween al snel van de weg af de sneeuw in. Edele boeren, herinnerde Albrecht zijn eerdere gevele. Ongehoorzame schelmen waren het. Terwijl het weer verslechterde, zocht de groep zijn weg verder door de sneeuw. De ruiter was onverrichterzake teruggekomen, de haiduken waren verdwenen. Het mocht een wonder heten dat de soldaat zijn weg nog teruggevonden had naar de groep. Toen de avond viel en Albrecht zich echt zorgen begon te maken kwam eindelijk het dorp

Debno in zicht. Het zag er verlaten uit. Er bevond zich niemand op straat, en er brandden geen fakkels of kaarsen. Het geluid van kleine luidende klokken klonk van wat een kerk moest zijn in een verderop gelegen dorp. Vermoeid sjokten de paarden door de straten van het dorp. De berijders waren in een niet veel betere conditie. Ook op de bok waren de mannen verkleumd van de kou. In een van de zijstraten hoorden ze het kraken van een deur.

“Ga snel kijken, en neem ieder die je vindt mee terug”, beval Albrecht een van de ruiters. Het duurde niet lang voordat de soldaat een angstige man had gevonden en hardhandig mee had genomen. De man zag er nat uit, alsof hij in een sneeuw bult had gelegen. Zijn oor bloedde. Een indicatie dat hij niet vrijwillig meegekomen was.

“Is er hier ergens een plek waar onze groep kan overnachten?” vroeg Heinrich, op dit alles geen acht slaand.

De man schudde zijn hoofd van niet.

“Een groot huis, is er hier een groot huis waar we onderdak kunnen vinden?”

De man leek het niet te begrijpen. De soldaat vatte dit op als brutaalheid en gaf met de platte kant van zijn zwaard de dorpeling een klap op zijn al bloedende oor. Met een schreeuw van de pijn viel de man op zijn knieën. Bloeddruppels kleurden de sneeuw rood.

“De burgemeester heeft een grote woning”, zei hij snel, hopende erger te voorkomen, terwijl hij met een mengeling van angst en haat naar de soldaat op keek.

“Wijs ons de weg”, beval Heinrich en gebaarde hem op te staan. De dorpeling pakte een handvol sneeuw, stond op, en ging hun voor terwijl hij de met de sneeuw zijn bloedende oor depte. Het huis waar hij hen heen leidde was verreweg het grootste wat ze tot dan toe gezien hadden in het dorp. Terwijl de groep afstapte om het huis te verkennen maakte de dorpeling van het moment gebruik en nam de benen. Albrecht nam niet de moeite hier nog verder aandacht aan te besteden en beval de soldaten de bagage af te laden en naar binnen te brengen. Hij opende de deur van het huis en ging naar binnen. De houten wanden en het plafond waren met schilderijen versierd. Het raamwerk van de deuren met houtsnijwerk omrand. Eenvoudig, maar toch duidelijk dat het niet om het huis van een dorpeling ging. Wat Albrecht echter vooral beviel was dat het binnen behaaglijk warm was. In de verste hoek van de woonkamer stond een kleine groenkleurige keramische oven. Het glas in lood in de kleine ramen zorgde ervoor dat de wind buiten bleef, en de warmte binnen. Voor de oven stond een kleine

houten tafel en stoelen. Langs de muur een bureau met daarop schrijfpapier en een veer. Ze schoven de stoelen tot bij de oven en hingen hun natte kleren en laarzen hierover om te drogen. Met lawaai en afwisselend gelach en gevloek werd een van de vaten bier door een paar soldaten naar binnen gerold. Terwijl de deur open stond klonk er in de verte geschreeuw. Albrecht, Heinrich en de soldaten keken elkaar aan. Het kwam snel dichterbij en klonk allesbehalve vriendelijk. Met wapens paraat wachtten ze af wat er komen ging. Het duurde niet lang voordat het hele dorp zich verzameld leek te hebben voor het huis. Met luid geschreeuw stormden ze vervolgens op de deur af. Albrecht, Heinrich en de soldaten trokken zich terug achter de tafel tot aan de oven terwijl tientallen boze dorpingen en boeren zich door de deur naar binnen drongen en met stokken, messen en hier en daar zelfs een zwaard zwaaiden. Aan het lawaai te horen, en het gedrang bij de deur te zien, stonden er buiten nog veel meer te popelen om naar binnen te komen en de indringers een lesje te leren. Heinrich stapte naar voren en begon ze toe te spreken in het Pools. Een keizerlijke soldaat die hun toespraak in hun eigen taal leken ze niet verwacht te hebben. Heinrich, zich bewust van dit blijkbare succes preekte weids gebarend verder. Albrecht haalde er een paar woorden uit zoals 'Bohemen', 'Turken' en 'Basta' en maakte hieruit op dat zijn reisgenoot de toeschouwers probeerde te vertellen wat de reden van hun aanwezigheid was. Heinrich wees naar buiten, trok zijn jas om zich heen, stampte met zijn voeten en deed alsof hij rilde. Ja, koud was het ook, onderdak hadden ze nodig. Terwijl Heinrich zijn theaterstuk opvoerde werd er achterin gedrongen en probeerde mensen in de drukte opzij te gaan. Een man slaagde erin naar voren te komen. Met alleen al zijn bont gevoerde blauwe mantel, was hij zichtbaar beter gekleed dan de rest, en leek dit geen gewone dorping. Niet wetende wat ze na hun bestorming van het huis en het daaropvolgende onverwachte relaas in hun eigen taal van Heinrich moesten doen, keek de groep vol verwachting naar de nieuwkomer. Onder nog immer boze blikken van de groep dorpingen en boeren volgde nu een gesprek op rustige toon tussen Heinrich en de man die ongetwijfeld de eigenaar moest zijn van het huis. Albrecht keek de kamer rond en zag voor hen bij de tafel het vat bier staan. "Heinrich", begon Albrecht, die meteen alle ogen op zich gericht wist, "van al dit gepraat is men vast dorstig geworden. Waarom bied je ze niet het vat bier aan."

Heinrich had het nog niet voorgesteld of er ging enthousiast instemmend gemompel door de kamer. De wapens gingen naar beneden. Het vat werd op de tafel gezet en het duurde niet lang

voordat er van alle kanten aardewerken pullen werden aangereikt. Alle consternatie leek de mensen inderdaad dorstig gemaakt te hebben. De pullen waren nog niet gevuld of de eerste lege werden alweer van hand tot hand doorgegeven om opnieuw van bier voorzien te worden. Het duurde dan ook niet lang voordat het vat leeg was. Albrecht en Heinrich stonden naast wat de burgemeester van Debno bleek te zijn.

“Wellicht dat ze meer dorst hebben en ook de mensen buiten tevreden willen stellen?” vroeg Albrecht zich hardop af. De burgemeester leek het te verstaan.

“Het zou toch niet eerlijk zijn als alleen de mensen die hierbinnen zijn van een welverdiende pul bier kunnen genieten?” vervolgde hij, zich nu tot de burgemeester wendend. “We hebben buiten nog twee vaten bier die we graag aan allen buiten aan willen bieden.”

De burgemeester stemde in en sprak de groep toe. Alle vijandigheid leek verdwenen. Albrecht greep deze kans en dirigeerde de soldaten naar buiten om de dorpelingen en boeren van bier te voorzien. Er was niemand in de groep die nee kon zeggen tegen nog een paar pullen gratis bier, en de kamer was op Heinrich, Albrecht en de burgemeester na al snel leeg. Terwijl de burgemeester een paar blokken hout in de oven deed gingen Albrecht en Heinrich aan de tafel zitten. De hele dag in de kou onderweg geweest, maar nauwelijks gegeten, waren ze moe en hongerig.

“Heeft u hier wellicht iets te eten voor ons?” vroeg Albrecht de burgemeester. De man leek te twijfelen. “We hebben de hele dag nog niet gegeten”, vervolgde hij, “en hebben, zoals mijn vriend en reisgenoot eerder heeft uitgelegd, een vermoeiende reis achter de rug. We zullen u de onkosten natuurlijk direct vergoeden.”

Vooral dat laatste leek de doorslag te geven. Na een bedrag te hebben betaald waarvoor ze in Praag een vorstelijk maal zouden kunnen hebben krijgen, verdween de man naar de keuken. Zijn recept leek niet ingewikkeld en wat hen voorgeschoteld werd was ook zeker niet hoe een vorstelijk maal er in Praag uitgezien zou hebben. Naast met gember gekruide vis en brood leek het voornaamste onderdeel van het maal stengels Angelica te zijn.

“Dit eten we graag met slecht weer en in de winter”, vertelde de burgemeester enthousiast terwijl hij naar de Angelica wees. “Het houdt je lekker warm.”

Albrecht knauwde op een van de groene stengels en moest toegeven dat, hoewel de bittere smaak hem niet beviel, het warme gevoel dat de Angelica hem in zijn mond gaf welkom was. Te hongerig om kieskeurig te zijn aten ze hun duurbetaalde maal. Tijdens het eten bracht Heinrich Albrecht op de hoogte van zijn

gesprek met de burgemeester. Even verderop werd een kerk ingewijd, wat verklaarde waarom het dorp verlaten was. De inwijding was verstoord door de bediende die ze in het dorp ontmoet hadden. Hij had de bij de inwijding aanwezige menigte verteld had dat het dorp binnengevallen was door vijandige Duitsers.

“Binnengevallen?” Zei Albrecht zijn wenkbrauwen optrekkend. “Met vijf uitgehongerde en verkleumde soldaten, een koets en een slee met vaten bier?”

Terwijl ze zich verder verwonderden over boeren, dorpingen en hun dwaze ideeën, bleef het buiten rumoerig. De wapens hadden plaatsgemaakt voor pullen bier en de vechtlustigheid voor dronkenschap, of een mengeling van die twee. Ook de burgemeester leek er genoeg van te hebben en liep naar de deur om te proberen de menigte te overreden naar huis te gaan. Terwijl ze de laatste stengels Angelica naar binnen werkten kwam de burgemeester terug met bezoek.

“Ha, reizigers!” klonk het in gebroken Duits. De kozak die ze eerder ontmoet hadden kwam op de tafel afgelopen met in zijn kielzog de soldaat die ter verantwoording meegevoerd was vanwege de gestolen bontjas. “Jullie krijgen de hartelijke groeten van de Heer van Czerstwin. Hij heeft alle begrip voor de hachelijke situatie waarin jullie verkeerden en de nobele reden van jullie reis. Hij heeft daarom in zijn goedheid besloten”, en hij klopte de naast hem staande soldaat joviaal op zijn schouder, “deze dappere soldaat niet te straffen en hem bij jullie te laten voegen zodat hij zijn werk in dienst van de keizer kan voortzetten.”

Na alle ontberingen die ze hadden doorstaan was dit vriendschappelijke gebaar een behoorlijke opsteker. De soldaat bevestigde dit. Hij was zeer goed behandeld en had op het kasteel een goede maaltijd gehad. De soldaat voegde zich vervolgens bij de andere soldaten en voor de kozak werd een stoel aangeschoven.

“Ik zie dat jullie ook hier een grootse ontvangst hebben gekregen van de lokale bevolking”, zei hij terwijl hij ging zitten.

Heinrich vertelde hem wat er plaatsgevonden had. De kozak schudde zijn hoofd en uitte luid zijn ongeloof meerdere malen tijdens het verhaal.

“Dit gebied is onderhorig aan de Heer van Czerstwin. Ik zal hem op de hoogte stellen van wat jullie voorgevallen is zodat zulk een ongestuvrijheid niet weer gebeuren zal”, zei hij boos met zijn vuist op tafel slaand.

Albrecht schudde zijn hoofd. "Dat is in het geheel niet nodig. Er is ons niets aangedaan. Daarnaast heeft de burgemeester ons hier gastvrij ontvangen."

De kozak leek niet overtuigd maar liet het er verder bij. Terwijl de nacht viel werd het buiten nooit echt stil. Er waren nog steeds een aantal dronken boeren buiten die luidruchtig om meer bier riepen. Ze waren nu met te weinig om een kans te maken tegen de soldaten, en met de kozak aanwezig durfden ze het huis niet te benaderen. Toch waren ze er in het huis niet gerust op. Bij kaarslicht spraken ze verder.

"Jullie hebben geluk mij ontmoet te hebben", begon de kozak, "er zijn er niet veel in deze gebieden die vriendelijk zijn tegenover reizigers. Boeren en dorpingen, ze weten niet wie onze bondgenoten en wie onze vijanden zijn. De agressieve protestanten en moslims zijn onze vijanden. Wij Polen moeten gezamenlijk met het Heilige Roomse Rijk ten strijde trekken." De kozak leunde achterover en wees naar Albrecht en Heinich. "Jullie komen terug van een veldtocht tegen de Turken. Ik kom net terug uit Litouwen, waar we onder generaal Chodkiewicz bij Wittenstein de Zweden verslagen hebben. Wij waren met veel minder, maar ze hadden geen kans!" lachte hij. "Maar hou ze in de gaten, die Zweden. Hun jonge koning Gustav Adolf is een zeer populair en charismatisch man, kundig, en met grote ambities!"

De kozak vertelde de reisgenoten uitvoerig over zijn avonturen in het leger van Polen. Ze durfden met het gespuis dat buiten rond liep niet te gaan slapen, en ze hielden elkaar dan ook tot in de ochtenduren wakker met verhalen over hun reizen en oorlogsavonturen.

Na een lange nacht namen ze afscheid van de kozak en de burgemeester, en trokken verder Polen in, richting Bohemen. Het Tatra gebergte lag nu achter hen. De hoge pieken waren nu goed zichtbaar, en was het niet zo koud geweest, dan hadden ze wellicht van het uitzicht kunnen genieten. Albrecht had een lichte hoofdpijn; hij weet het aan het gebrek aan slaap en de ellendige kou. Veel kilometers volgden waarbij ze tegen verrassend weinig problemen aan liepen. Net toen ze dachten dat nu ze de bergen verlaten hadden de reis voorspoediger zou gaan, stopte de koets. Voor hen lag een brede rivier. Wellicht dat het in de zomer duidelijk zou zijn geweest waar de rivier ondiep genoeg zou zijn om overgestoken te kunnen worden. Nu was de hele rivier bevroren. Een paar van de ruiters stapten af en probeerden twijfelend het ijs. Voetje voor voetje liepen ze een paar meter de rivier op. Het leek hen te houden. Albrecht keek van de schuifelende soldaten naar de veel

zwaardere koets en paarden. Hadden ze keus? Wie wist hoever en in welke richting er een brug zou zijn, als er al een was. Wellicht was de rivier erg ondiep, en maakte het niet uit of je door het ijs zou zakken. De weg eindigde uiteindelijk hier in de rivier, als de rivier diep zou zijn geweest hadden ze toch wel een brug gebouwd. Ze besloten het erop te wagen. Om zo weinig mogelijk risico te nemen stapten ze het ijs op en lieten de koets en paarden op ruime achterstand achter hen aankomen. Voor hen had een van de ruiters de overkant met paard en al gehaald. Halverwege de rivier keek Albrecht om. Achter hen leidden twee soldaten hun paarden aan de hand. Daar weer achter was de koets het ijs op gegaan, tegelijk met de drie laatste soldaten. Ook zij waren afgestegen en leidden hun paard schuifelend over het ijs. Albrecht hoorde een paar onheilspellende kraken in het ijs, welke bijna zingend echode over het oppervlak. In de stilte van het zwart witte landschap, waar elk geluid gedempt werd door de sneeuw, klonk het kraken beangstigend en onwerkelijk. Hij liep zo snel hij durfde door, om maar genoeg afstand te houden tussen hem, de koets, en de paarden. Meer gekraak. Het klonk alsof achter hem stevige barsten in het ijs sprongen. Hij wierp nog een blik achterom. Een paard zakte onder luid gekraak en even zo luid gehinnik door het ijs. De soldaat had de leidsels niet op tijd losgelaten en gleed over het ijs mee richting het water. Laat toch los, idioot, dacht Albrecht. Tergend langzaam, als in een droom, gleed de soldaat hulpeloos het water in. Door de paniek van het uit doodsangst hinnikende paard schoten de andere paarden weg. Een van de soldaten probeerde zijn paard tegen te houden. Hij gleed uit. Albrecht zag dat de soldaat zijn hand verstrikt was geraakt in de teugels. Hij werd achter zijn paard aangesleept over het ijs. Panisch probeerde hij zijn hand los te krijgen. Het ijs kraakte. Dit kon niet lang goed gaan. Eindelijk wist de soldaat zijn hand los te weringen. Geen moment te laat. Het paard gleed uit, viel, en zakte door het ijs waar het vervolgens in zijn geheel onder verdween. De rivier was blijkbaar niet overal ondiep. Met bewonderenswaardige dapperheid zag Albrecht dat een andere soldaat zo snel hij kon naar zijn kameraad in het water liep en hem zo het leek bij zijn hoofd pakte, en hem aan zijn haren weer op het ijs trok. De koetsier had geen keus, en gokte nu volledig op de snelheid van het panikerende span paarden. Ze vlogen over het ijs richting Albrecht. Soms gleed er een weg, maar werd overeind gehouden door de rest. Albrecht draaide zich om en maakte dat hij uit de weg kwam. Heinrich stond voor hem bij de andere oever met een been op het ijs en de andere door het ijs gezakt in het ondiepe water. Een volgende stap en ook het andere

been ging door het ijs. Het ergste verwachtend snelde Albrecht naar de oever waar hij overal hem heen de barsten in het ijs hoorde knallen. Kort achter hem hoorde hij de koets aankomen. Plotseling gaf het ijs weg onder zijn rechterbeen en zakte hij tot zijn knie in het ijskoude water. Vloekend, struikelend, half wadend door het water, half steun zoekend op het steeds weer afbrokkelende ijs, vervolgde hij zijn weg naar de oever. Niet veel later stond de hele groep nat en verkleumd bij te komen van de schrik, en met twee paarden minder. Albrecht en Heinrich namen plaats op de bok bij de koetsier. De twee soldaten die hun paarden verloren hadden lieten ze in de koets zitten. Tijdens het rijden voelde Albrecht zijn laarzen en broek langzaam hard worden. Hun natte kleren begonnen te bevriezen. Zo konden ze niet verder reizen. Ze besloten zo snel mogelijk onderdak te zoeken om op te warmen. Een herberg was gelukkig snel gevonden in het nabijgelegen dorp Klokosow. Slechte, onhygiënische kamers, zoals gewoonlijk. Ook hier bestond de maaltijd uit angelica met gember gekruide vis. Ook hier moest rijkelijk worden betaald. Er werd met geen woord geklaagd.

Vanuit het warme bad in het comfortabel huis van de Hertog van Teschen, leken het Tatra gebergte en de barre omstandigheden ver weg. Terwijl een barbier de laatste hand legde aan het fatsoeneren van zijn haar liet Albrecht zijn gedachten gaan. Na het avontuur bij Klokosow waren ze bijna gevangengenomen in naam van de koning van Polen. Ze waren spionnen van het vijandelijke Hongaarse leger, vervolgens rovers, en uiteindelijk handelaren die de koninklijke belasting wilden ontduiken. Nogmaals waren ze afhankelijk geweest van de theaterkunsten van Heinrich. Na vervolgens nog een paar nachten in vieze herbergen te hebben overnacht, angelica gegeten te hebben, armzalig appel bier te hebben gedronken, en dat alles tegen dubbele prijzen, waren ze uiteindelijk door hun geld heen geraakt. De Hertog van Teschen had Heinrich voor hun vertrek uit het legerkamp in Hongarije een brief meegegeven om aan zijn kanselier te geven, om hen in geval van nood van geld en onderdak te voorzien. Terugdenkend vanuit het warme bad was het al met al een lachwekkende reis geweest. Lachwekkend, maar hij mocht zichzelf gelukkig prijzen het overleefd te hebben. Het was altijd nog beter geweest dan te verpieteren in een tent. De barbier legde zijn mes weg en gaf Albrecht een spiegel. Hij keek zichzelf in zijn donker glanzende ogen. Ondanks zijn eenentwintig jaar was zijn gezicht ernstig. Nors bijna. Donker haar, een hoog voorhoofd, snor en baard in Spaanse stijl. Hij was vermagerd na de winterse

veldtocht en avonturen door het Tatra gebergte. Hij gaf de spiegel terug aan de barbier en bedankte hem. Hij had gehoopt dat een paar dagen rust hem goed zou doen, maar de hoofdpijn was alleen maar erger geworden. Hij voelde zich met de dag zieker worden. Ook zijn hand was nog niet volledig geheeld. Albrecht gleed dieper het water in. Ze hadden Polen verlaten, nu het laatste stuk nog naar Praag.

“Het interesseert ze niet!” riep Heinrich verontwaardigd terwijl hij door Albrechts kamer banjerde.

Albrecht lag in bed. Zijn hoofdpijn was erger geworden, hij was misselijk, rilde op het ene moment van de kou om even later gloeiend heet te zijn. Hij zweette over zijn hele lichaam. Boos was Heinrich zijn kamer binnengekomen. Met een brief zwaaiend. Albrecht begreep de verontwaardiging maar kon de energie niet opbrengen om Heinrich te helpen.

“Hier!” Heinrich duwde Albrecht een brief onder zijn neus. “Geduld moet ik hebben schrijven ze!”

Hij liep vervolgens weer met grote passen heen en weer door de kamer, groots gebarend met zijn armen. “Ik heb persoonlijk Basta’s brief aan zijne majesteit Rudolf van Habsburg overhandigd! Ik ben persoonlijk bij alle heren van stand langs geweest, hun verteld over de stand van zaken in het leger. De veldslag, het verraad van de Hongaren. De honger, de kou, maar bovenal de al sinds maanden onbetaalde soldaten. Er komt geen thaler uit hun zakken!”

Albrecht kon zelfs de brief niet lezen die voor nu hem lag. Hij knipperde met zijn ogen en probeerde het opnieuw. De woorden die op het papier geschreven stonden vervormden en leken in elkaar over te gaan. Hij legde de brief neer en sloot zijn ogen. Maandenlang hadden ze voor de keizerlijke zaak in het veld gestaan tegenover eerst de Turken, daarna de rebellerende Hongaren. Ze hadden vervolgens kou, bergen en rivieren getrotseerd. Alles om de middelen te verzamelen om de veldtocht voort te zetten. Albrechts gedachten werden verstoord door de kerkklokken die om hen heen begonnen te luiden. Ze bevonden zich in het paleis van Sigmund Smiricky, familie van Albrecht via zijn moeder, Marketa. De Smiricky familie behoorde tot een van de oudste, machtigste en rijkste adellijke geslachten van Bohemen. Albrecht had weinig direct contact gehad met de familie. Sigmund had vijf kinderen, waarvan drie zonen. Zijn oudste zoon, Jaroslav, was een uiterst talentvolle man en studeerde op dat moment aan de universiteit van Basel. Heinrich Georg, de tweede zoon van Sigmund, was zwak van geest en uitgesloten van de erfenis. De jongste zoon was

Albrecht Jan, een jongen nog. Het gebouw was vijfendertig jaar eerder door de vader van Sigmund aangeschaft en was sindsdien door de continue uitbreiding en verfraaiing verworden tot een paleis. Er was zelfs een straat verlegd om een smalle toren toe te kunnen voegen op een hoek van het gebouw. Daarna was een bogengalerij toegevoegd op de begane grond en waren de ramen met groene versieringen omrand. Het paleis domineerde het stadsplein van de Mala Strana, ook wel de kleine zijde van de stad Praag genoemd. Het bevond zich direct onderaan de heuvel van het Hradschin, de burcht waar de keizerlijke hofhouding zich ophield. Met zijn zestien bogen overbrugde de lange Stenen Brug de rivier de Vltava en verbond zo de Mala Strana met Stare Mesto, de oude stad. Klokken begonnen te luiden. De herrie dreunde pijnlijk door in Albrechts hoofd. Na een paar dagen in bed gelegen te hebben herkende hij het geluid van de recent gerenoveerde Sint Vitus kerk, welke groots boven de burcht en de stad uittorende. De klokken van de naast het paleis gelegen Augustijnse Sint Thomas kerk, welke naast door de katholieke bewoners van de Mala Strana veel bezocht werd door buitenlandse diplomaten en hovelingen. De kleinere eeuwenoude Sint Nikolas Kerk herkende hij ook. Het geluid van de nabijgelegen kleine Sint Wenceslas Kerk was door de verstrengeling van al deze geluiden nauwelijks te onderscheiden. Hij verwenste de klokken. Albrecht hield niet van Praag. Het was er vies, en ziektes verspreidden zich gemakkelijk. Bovenal was het een politiek broeinest van veel woorden en weinig daden. Meningingen en politieke besluiten werden gevormd binnen de muren van een stad welke niet representatief waren voor wat er buiten de muren gebeurde. Onder leiding van Rudolf leek de stad het contact met de realiteit verloren te zijn. Rudolf, de keizer van het Heilige Roomse Rijk, koning van Bohemen, koning van Hongarije en Kroatië, markgraaf van Moravië en aartshertog van Oostenrijk, liet zich nauwelijks meer zien. Hij verzamelde kunst, maar scheen zich vooral te verdiepen in astrologie. Voor het laatste had hij Johannes Kepler in dienst genomen als hof wiskundige. Rudolf liet zich in zijn beslissingen adviseren door de sterren, maar durfde in werkelijkheid geen uitspraken meer te doen, bang dat hij ofwel de protestanten, dan wel de katholieken tegen zich in het harnas zou jagen. Het was algemeen bekend dat zelfs de hoogste gezanten vaak wekenlang moesten wachten eer ze toegelaten werden tot de keizer, en dat alléén nadat ze een hoge som betaald hadden aan de verraderlijke kamerheer, de voor zijn carrière tot het katholicisme bekeerde Philip Lang van Langefels. Heinrich beende nog steeds verontwaardigd door de kamer. Albrecht was niet verbaasd over

het gebrek aan interesse bij de heren van stand. Hier, achter de muren van Praag, ver van de ontberingen die samengingen met een veldtocht, was dit blijkbaar nauwelijks onderwerp van discussie.

Hoofdstuk 3

Doorluchtige hooggeboren bevriende en geliefde broeder en vorst. Er is ons onderdanigst verzocht de welgeboren en geliefde Albrecht Wenzel Eusebius van Waldstein uit Hermanitz, nadat hij ons afgelopen jaar in de veldtocht tegen de Turken en opstandige Hongaren van dienst geweest is, nogmaals in dienst te nemen. We zijn van zins dit verzoek in te willigen en hem aan te bevelen.

Omdat we bekend zijn met van Waldsteins dappere optreden waarbij hij reeds als kapitein gediend heeft, willen we hem nu bevel geven als kolonel over een regiment Duitse voetsoldaten. Mocht de oorlog langer duren dan zou hij ons graag nog langer van dienst willen zijn.

- Keizer Rudolf II aan aartshertog Albrecht, geschreven te Brandeis, 6 Januari 1607.

Een kleine zwarte koets reed door de besneeuwde straten van het plaatsje Náměšť. Bij de rivier de Oslava draaide de koets de brug op. Op de takken van de naaldbomen die langs de oevers van de rivier en op de heuvels stonden lag een dikke laag sneeuw. Aan de overkant rees vanaf de top van een heuvel het net vernieuwde kasteel van Náměšť op. In het licht van de vroeg ondergaande zon kleurden de muren geel, wat de omgeving nog iets van kleur gaf. Boven het wit besneeuwde dak stak een enkele smalle toren uit. De koets vervolgde zijn weg de heuvel op, stak via een gewelfde brug de droge gracht over en reed via een onbemand bastion naar een brug over een tweede droge gracht. De brug leidde naar een met grijze steen omrande poort. Een klok bekroonde het stijl toelopende rode dak. De poortwachter sprak kort met de koetsier en deed vervolgens de deuren open. De koets reed de binnenplaats op en stopte voor de grote grijze stenen, met beeldhouwwerk versierde trap die naar de ingang van het kasteel leidde. Albrecht stapte uit en werd naar binnen begeleid door een bediende, die hem hielp zijn laarzen uit te doen. Ze liepen via stijlvol ingerichte kamers. De muren waren behangen met de hoogste kwaliteit Vlaamse tapijten. Ze verbeeldden landschappen, Bijbelse en antieke taferelen, of enkel planten en dieren. Hij werd een behaaglijke woonkamer binnen geleid. Flets wit licht viel naar binnen via de drie hoge glas in lood ramen in de verste muur. Voor het linker raam stond een klavecimbel. De binnenkant van de openstaande klep en de randen van de kast waren uitbundig en kleurrijk beschilderd met bloemen en bladeren. Aan de muur naast de

klavecimbel stond een groot houten bureau waarop vele brieven lagen. Een indrukwekkende, meer dan manshoge, groene keramische houtoven, die de ruimte overheersend tegen de rechtermuur van de kamer stond, zorgde voor warmte. Aan de muren zelf hingen schilderijen van Italiaanse meesters. In het midden van de kamer stonden een aantal, met gedetailleerd houtsnijwerk versierde en leer beklede, armstoelen rond een kleine rechthoekige houten tafel. Op de tafel stond een vol glas rode wijn waarvan het oppervlak het beetje licht dat zover de kamer in reikte, wit reflecteerde. Albrecht voelde een kalmte en rust over zich komen in het kasteel. "Heer Zierotin, uw gast, de heer Albrecht van Waldstein", kondigde de bediende hem aan.

De man die opstond uit zijn stoel was klein van gestalte. Een smal gezicht, dat langer leek door zijn hoge voorhoofd. Zijn blonde haar en baard staken af tegen de volledig zwartfluwelen kleding. De gezichtsuitdrukking was er een van kalmte, beheersing en geduld. Tegelijk sprak er een zekere treurigheid uit. Alsof de idealen die hij ooit gehad had langzaam uit het zicht verdwenen waren. Een innemende lach verscheen op zijn gezicht.

"Mijn langverwachte broeder!" zei hij terwijl hij met open armen op Albrecht afliep. De twee omhelsden elkaar alsof ze elkaar al jaren kenden.

"Mijn oprechte verontschuldigen dat ik helaas niet bij het huwelijk kon zijn", begon Albrecht.

Zierotin wuifde het weg. "Een veldtocht tegen de vijanden van Moravië is belangrijker. Ik ben zeer geïnteresseerd in uw reis en ervaringen in Hongarije, daar moet u mij zo dadelijk alles over vertellen." Zierotin wees vervolgens naar de deur waar Albrecht doorheen gekomen was. "Maar gaat u toch eerst langs bij uw zuster. Ze verblijft momenteel in haar slaapvertrekken."

Zierotin ging Albrecht voor en liep de hal in. Eenmaal bij de stenen wenteltrap aangekomen hield hij zich echter twijfelend in. Hij pakte de trapleuning vast en staarde even naar de eerste treden van de trap. "Ik moet u waarschuwen, ze is ernstig ziek." Hij was even stil, zocht naar de juiste woorden. "Ik moet mij verontschuldigen, ik heb er moeite mee haar zo te zien. Ik wil me haar zo niet herinneren." Hij wendde zich van de trap af en wenkte de bediende die hun gevolgd was. "Breng mijn vrouw op de hoogte van de komst van haar broer, de Heer van Waldstein, zodat ze hem kan ontvangen."

De bediende maakte een buiging en ging Albrecht voor de trap op. Eenmaal boven gaf hij instructies aan een kamermeisje die een deur opendeed en naar binnen glipte. Niet veel later deed ze de deur open, en wenkte hem in stilte naar binnen. De zon was reeds

ondergegaan, en in het kille fletse witte licht leek het Albrecht toe alsof hij een dramatisch ingerichte kleurloze graftombe binnen stapte. De gordijnen hingen alsof ze gebeeldhouwd waren langs de ramen. De tijd leek stil te staan in afwachting van iets onbekends, onheilspellends. Het enige dat Albrecht deed herinneren aan de levende wereld was het kamermeisje dat roerloos met haar blik op de grond gericht naast de deur stond. De vrouw voor hem leek in het ruime bed waarin ze lag te verdwijnen. Een jonge vrouw was het nog, maar ze zag er erg oud uit. Ze was zo sterk vermagerd dat haar oogkassen en jukbeenderen duidelijk zichtbaar waren door haar schijnbaar doorzichtige huid. Haar handen die op de dekens lagen waren vel over been. Haar sterk uitgedunde haar lag futloos rond haar hoofd op het kussen. Albrecht herkende zijn zus nauwelijks terug. Twijfelend of hij de kamer verder in zou lopen bleef hij in de deuropening staan. Ze deed haar ogen open en leefde een beetje op toen ze hem zag. Ze begon direct moeizaam te hoesten terwijl ze hier eigenlijk de energie niet meer voor had. Een beetje bloed kwam uit haar mond. Ze gebaarde zwakjes met haar hand naar de rand van haar bed. Albrecht zag de met bloed bevlekte witte doek die op de grond lag en raapt deze snel voor haar op. Hij hielp haar met het bloed bij haar mond weg te vegen.

“Katharina, wat is dit toch”, zei hij zachtjes.

Ze had haar ogen weer gesloten. Albrecht bleef nog een poosje naast haar op bed zitten. Uiteindelijk gaf hij haar een kus op haar voorhoofd, en liep de kamer uit. De last die hij voelde in de slaapkamer van zijn zus verdween met elke stap die hem verwijderde van de deur. De warme kleuren van de tapijten en schilderijen verwelkomde hem en trokken hem weer terug de tijd in. Toen Albrecht de woonkamer weer binnenkwam waren de kaarsen aangestoken, verder leek er niets veranderd. Het glas wijn dat op het tafeltje stond onaangeroerd, de stoel echter leeg.

“Ik dacht dat je wellicht een goed glas wijn kon gebruiken”, zei Zierotin, terwijl hij de kamer binnen kwam lopen. Albrecht pakte het glas aan. Zwijgend liepen ze naar de stoelen en gingen zitten. Zierotin pakte zijn glas en hief het als proost naar Albrecht.

“Is ze al lang ziek?” vroeg Albrecht.

Zierotin nam een klein slokje van zijn wijn en zette zijn glas weer terug op het tafeltje. “Een paar weken na ons huwelijk was ze vaak moe. Het leek onschuldig. Maar naarmate de tijd vorderde werd het erger, en alles werd dunner; haar haar, haar huid. Het bloed bij het hoesten is er een aantal weken terug bijgekomen.” Zierotin keek in zijn glas en zuchtte bedroeft. Het was even stil. “Maar nu moet je me over je ervaringen vertellen.”

Albrecht vertelde kort over het beleg van Gran, het verraad van de Hongaren, de winterse veldtocht, het gebrek aan geld en voedsel en uiteindelijk het avontuur door het Tatra gebergte.

“Het verraad van de Hongaren zegt u. Wist u dat Stephen Bocskay, heer van Debreczin en Nagyvarad, in Praag zijn tijd zat te verdoen met het wachten op audiëntie bij keizer Rudolf? Hij heeft deze nooit gekregen. Toen hij eenmaal doorkreeg dat, terwijl hij zijn tijd aan het verdoen was in Praag, zijn landen werden geplunderd door onze troepen, is hij teruggekeerd en aan de oprichting van een leger begonnen om zijn volk te beschermen. Nu is het noorden van Hongarije aan zijn kant en staan zijn troepen aan de grens met Moravië.” Zierotin stond op en liep naar zijn bureau. “Hier heb ik nog een brief van hem. Niet lang geleden ontvangen.” Hij zocht door de grote stapel brieven die op het bureau lagen. Hij hield er een omhoog zodat het licht erop viel. “Hier”, zei hij, terwijl hij de brief openvouwde. “Hij schrijft van ons vaderlandsliefde te verwachten. Dat wij hem en zijn troepen als bevrijders moet beschouwen en dat onder hem de vrijheid van religie hersteld zal worden!”

Albrecht keek afkeurend. “Het zou verraad zijn. Het kan toch niet zo zijn dat een land, zo verbonden aan het keizerrijk, zich door een tegenslag laat overreden te rebelleren en gehorig te worden aan een baron uit Transsylvanië!”

Zierotin keek hem glimlachend aan. “Prins! Hij ondertekent zijn brief reeds met Prins van Transsylvanië.” Hij streek door zijn baard en ging op serieuzere toon verder. “Natuurlijk gaan wij hier niet mee akkoord. Zelfs Rudolf zal dit niet onbeantwoord kunnen laten. Als koning van Bohemen en Moravië zal hij zijn landen verdedigen. Graaf Weikart van Salm is reeds onderweg naar Praag om met de keizer te overleggen en zo nodig een landdag te organiseren.”

Albrecht was niet overtuigd. “Met welke troepen? Niet alleen staat het leger van Bocskay aan de grens, ook onze eigen onbetaalde soldaten zijn vanuit Hongarije onderweg om hun geld op te eisen! De keizer heeft zich afgesloten van de wereld. Hij heeft de soldaten onbetaald gelaten en niet gereageerd op onze vraag om geld. Verwacht niets van hem.”

Het had niet lang geduurd eer Katharina overleden was. Het was voor niemand een verrassing geweest. Veel tijd om te treuren was er niet. De graaf van Salm was niet geslaagd met zijn bezoek aan de keizer. Zelfs de broer van de keizer, aartshertog Matthias, was onverrichterzake teruggekeerd naar Linz. De toenaderingen van Bocskay waren niet beantwoord en de eerste Hongaarse troepen waren al op Moravisch grondgebied gesignaleerd. Moravië had zich

genoodzaakt gezien een veiligheidsraad op te richten in Hradisch onder gouverneur Karl van Liechtenstein. In Mei had Rudolf eindelijk ingestemd met zijn broers Matthias en Maximiliaan en hun neef, de aartshertog van Binnen-Oostenrijk, Ferdinand, dat Matthias de onderhandelingen met Bocskay zou voeren. Op Zierotin's verzoek was de Moravische veiligheidsraad op zijn kasteel Náměšť bijeengekomen om hem de reis tijdens zijn rouwperiode te besparen. Het leek Zierotin goed als Albrecht langs zou komen om met de leden van de raad kennis te maken. Met op de achtergrond het geluid van de snaren van de klavecimbel leidde Zierotin hem direct naar een in zwart fluweel gestoken man die vol zelfvertrouwen gemakkelijk stond te praten. Zijn vest was met zilveren knopen versierd. Hij droeg zijn reeds grijzende golvende haar tot aan de hoge witte kanten plooi kraag die hij om zijn nek droeg. Een mode die er zeer ongemakkelijk uitzag en waar Albrecht nooit aan meegedaan had.

“Heren, verontschuldigt u mij voor de onderbreking. Ik wil u graag voorstellen aan mijn zwager, de heer Albrecht van Waldstein, welke gevochten heeft in de laatste veldtocht tegen de Turken en Hongaren.”

Albrecht had de man al herkend als de gouverneur van Moravië en recent tot veldheer uitgeroepen Karl van Liechtenstein.

“En ongetwijfeld ons land een goede naam bezorgd!” zei Liechtenstein met zijn volle charismatische stem.

“Ik dank u voor het vertrouwen. De aanval van de Turken is succesvol afgeslagen. Maar de Hongaarse opstand kwam voor velen onverwacht en op een zeer vervelend moment”, antwoordde Albrecht.

“Zo hebben wij dit mogen vernemen. En nu staat Bocskay klaar om in de aanval te gaan buiten zijn eigen landen. Zeker heeft het keizerlijk leger nog de macht om dit te weerstaan?” vroeg Liechtenstein ogenschijnlijk onbezorgd.

“Helaas moet ik u mededelen dat het met het leger niet goed gesteld is. Het gebrek aan geld en voedsel heeft tot hoge nood geleid bij de manschappen. De landen waar ze doorheen trekken hebben ook zwaar te lijden gehad waardoor er niets is om van te leven.”

Het werd stiller in de kamer, een stilte van mensen die mee wilden luisteren. Een man met een smal gezicht en lange smalle snor bewoog zich in de richting van het gesprek. Een zwart wollen kazuifel met zomen van zijde met om zijn heupen een scharlaken ceintuur. Om zijn nek hing een kruis van zilver, op zijn hoofd een scharlaken keppel. “Ik hoor dat we ons dapper verweerd hebben

tegen de vijand. Het schijnt echter dat onze generaal Basta Transsylvanië zo beroofd heeft dat de boeren nu met hun eigen blote handen hun ploegen moeten trekken!" zei de man spottend.

"Wellicht hadden de keizer en de standen het leger van geld en voedsel kunnen voorzien, zodat de boeren hun vee hadden kunnen behouden", kaatste Albrecht terug. Liechtenstein trok zijn wenkbrauw op en keek de man aan.

"Mijn waarde heer kardinaal Dietrichstein, wellicht had de Roomse kerk het leger van het Heilige Roomse Rijk kunnen ondersteunen?"

"Geld, geld! Het draait om het verdedigen van ons land, ons geloof!" riep de kardinaal gepassioneerd. Hij greep naar het kruis dat om zijn nek hing. "Met het zwaard in de ene hand, en het kruis in de ander zullen we deze heidenen verslaan!"

Het werd nu volledig stil in de kamer. De Hongaren onder Bocskay waren immers protestants. Met zowel katholieken als protestanten onder de aanwezigen durfde niemand over het geloof te praten. Zierotin trachtte snel het onderwerp van gesprek te veranderen.

"Genoeg over deze sombere zaken. We zijn hier om elkaar te vermaken met muziek en goede verhalen. Vijanden zijn er genoeg buiten deze muren." Zijn blik ging door de kamer en bleef uiteindelijk op Albrecht rusten. "Albrecht, heeft niet alleen voor ons land gevochten in Hongarije, hij heeft niet lang geleden een reis gemaakt door Europa. Vertel ons toch over je ervaringen."

Dat had hij inderdaad. Zoals vele jonge edelen plachten te doen had ook Albrecht een reis gemaakt door Europa. Via Holland en Frankrijk was hij in Italië terecht gekomen en had hij gestudeerd aan de universiteit van Padua. Zodoende sprak hij naast Tsjechisch en Duits vloeiend Latijn en Italiaans en kon hij ook Frans en Spaans aardig volgen. Het was het gezelschap tijdens zijn relaas niet ontgaan dat hij zich in Padua onder andere in de astrologie verdiepte had samen met de wiskundige Paul Virdung.

"Het schijnt dat de heer van Waldstein meer naar de sterren gekeken heeft dan naar de vruchten van Italië! Wellicht dat de professoren in Padua vergeten zijn dat de toekomst bij vrouwen ligt, en niet in de nachtelijke hemel!" lachte Liechtenstein niet onvriendelijk.

Dietrichstein kon er niet om lachen. "Italië heeft meer te bieden dan vrouwen heer van Liechtenstein." De kardinaal wendde zich met zijn vinger in de lucht en het kwaad in de ogen naar Albrecht. "En zeker meer dan sterrenkunde!"

Albrecht liet zich niet uit het veld slaan. "Heren, is het niet zo dat de heer Johannes Kepler, welke in dienst is van onze koning en keizer, in Praag, reeds jaar en dag goed verdient aan het verkopen van

horoscopen aan de hoogste heren van stand in Oostenrijk, Bohemen en ver daarbuiten? Wellicht dat een aantal van jullie zelf voor zijn diensten hebben betaald?" Zei hij losjes met een glimlach de groep rond kijkend. Er werd schuldbewust gelachen. Dietrichstein snoof en wendde zich af. Terwijl de gesprekken op ongedwongen toon verder gingen nam Albrecht Dietrichstein op. Hij voelde een hand op zijn schouder.

"Sommige mensen kunt u onmogelijk te vriend houden, Albrecht", zei Liechtenstein. Hij gebaarde hem mee te lopen de kamer uit. In Zierotin's studeerkamer aangekomen gebaarde Liechtenstein Albrecht te gaan zitten. "Het is een gevaarlijk man, de kardinaal", begon hij terwijl hij twee glazen wijn inschonk. "Vergist u zich niet in zijn soms onbezonnen overkomende aanmoedigingen tot actie en fanatieke katholicisme. Het is een intelligente man met veel contacten in hoge kringen." Hij reikte Albrecht een glas aan en ging zelf tegenover hem aan het bureau zitten. "De familie Dietrichstein en Zierotin hebben een roerig verleden. Een aantal jaar geleden verloor Sigismund, de oudere broer van de kardinaal, een rechtszaak welke hij had aangespannen tegen Zierotin. Zijn advocaat verklaarde zichzelf ziek na de uitspraak. Sigismund zelf stierf acht dagen later van schaamte." Liechtenstein keek Albrecht onderzoekend aan terwijl hij zijn glas langzaam ronddraaide op het bureau. "Het spijt mij te hebben moeten vernemen dat uw zuster gestorven is."

Albrecht wuifde het weg. "Mijn dank, maar onze deelneming moet met de heer Zierotin zijn, die wederom een gemalin vroegtijdig heeft zien sterven."

Liechtenstein knikte. "Ook al kennen jullie elkaar nog maar net, Zierotin heeft hoog van u op. En niet alleen de heer Zierotin, uw daden tegen de Turken zijn zelfs de keizer ter ore gekomen. Het heeft bijgedragen aan een voorstel dat ik in naam van Bohemen voor u heb. Na de ontwikkelingen van de afgelopen winter is er geen goed beeld van de kracht van de Boheemse troepen aan de grens. Een grondige en betrouwbare commissaris is daarom nodig die de Boheemse standen hiervan op de hoogte kan brengen. Natuurlijk alleen als u nog interesse mocht hebben in een vervolg van uw militaire carrière." De zin werd niet vragend uitgesproken maar bleef een antwoord verwachtend in de lucht hangen.

Albrecht hoefde er niet over na te denken. "Heer van Liechtenstein, niet alleen zal ik ze hiervan op de hoogte stellen, ik sta open de beschikbare troepen aan te wenden om de orde te herstellen."

Liechtenstein glimlachte. "Uw passie voor orde is mij ter ore gekomen. In de zomer is de landdag te Praag. U bent hiervoor

uitgenodigd waar ze allereerst uw rapport over onze Boheemse troepen tegemoet zien.”

Albrecht was nog even in Náměšť gebleven. Het kasteel beviel hem, en Zierotin was altijd bereid tot een luisterend oor en het geven van informatie over wat er zich in Europa en daarbuiten afspeelde. Zijn altijd weloverwogen en uitgebalanceerde meningen werden alom gerespecteerd en hij stond met vele hooggeplaatste mensen in contact.

“Het is niet zozeer het geloof waar we voor vechten. We moeten niet te ver gaan in het doordrijven van ideeën en niet aandringen op formaliteiten”, zei Zierotin filosoferend op een van de vele avonden die ze samen doorbrachten in zijn studeerkamer. “De hoofdzaak is dat de confessies op gelijke voet behandeld worden. Wat betreft het openbaar uitoefenen van het geloof, of een burger nou binnen of buiten de stad begraven moet worden, of dat een dode met of zonder klokkengeluid rondgedragen wordt, is niet belangrijk genoeg om de openbare orde voor te verstoren.”

Naar deze woorden luisterend dacht Albrecht aan de fanatieke Dietrichstein. “Ik denk dat de kardinaal hier andere ideeën over heeft. Het fanatisme waarmee hij het protestantisme bestrijdt laat zien dat de katholieke kerk het geloof en de uitvoering daarvan zeer aan het hart ligt.”

Zierotin zuchtte geïrriteerd. “Dietrichstein is slechts een handig gereedschap voor de politiek. Het gaat allang niet meer om het geloof, niet meer om de idealen die erachter zitten.” zei hij ongewoon fel. “Ik weet nog goed hoe ik jaren geleden naar Normandië afreisde. Een kleine compagnie ruiters met eigen geld opgericht om de hugenoot Hendrik van Navarra bij te staan in de burgeroorlog tegen zijn katholieke tegenstanders, welke gesteund werden door de Spanjaarden. We voegden ons bij hem voor de muren van Rouen. De stad was in bezit van de katholieken en vormde de sleutel tot noord Frankrijk. Hij ontving ons in alle vriendelijkheid, maar het was direct duidelijk dat er zaken voor ons geheim gehouden werden. Zaken waar alle anderen wel van op de hoogte waren. Maar wij zijn niet teruggekeerd, wij waren gekomen om onze protestantse broeders te versterken. Op eigen kosten. Met gevaar voor eigen leven. En gevaar heb ik gelopen. Ik zie het nog zo voor me. Tijdens een inspectieronde, waarbij ik Navarra vergezelde, werd een van mijn metgezellen neergeschoten, en een ander zijn hoofd afgereten door een kanonskogel. Uiteindelijk kwam een Spaans leger onder de hertog van Parma in beweging om Rouen te ontzetten. We braken ons leger op om Parma tegemoet te

treden, zodat er slechts een kleine troepenmacht voor de muren van Rouen overbleef. Deze werd al snel door een uitval vanuit de stad verslagen. We stonden er slecht voor. Bij een nederlaag zou het noorden van Frankrijk verloren zijn, misschien zelfs geheel Frankrijk. Navarra zou de kroon verliezen. En dus, koos hij ervoor het protestantisme af te zweren. De man was niet gelovig, maar slechts belust op de Franse troon." Zierotin schudde nog steeds gedesillusionieerd zijn hoofd.

"Maar hij ging zijn legers voor in de strijd en heeft Frankrijk verenigd", reageerde Albrecht pragmatisch. "Hij heeft daarnaast een zoon om hem op te volgen. Frankrijk staat er beter voor dan Bohemen, beter zelfs dan het Heilige Roomse Rijk. Rudolf noch zijn broer Matthias heeft kinderen."

Zierotin was te veel in zijn eigen gedachten om het te horen. "Het oude geloof heeft veel aantrekkingskracht voor de machtsbeluste. Kamerheer Lang is een goed voorbeeld, maar neem ook onze goede vriend Karl van Liechtenstein. Hij was een protestant. Bekeerde zich tot het katholicisme en werd direct hoogste rechter van Moravië. Een jaar later nam hij deel aan de geheime raad van de koning in Praag. Nu, zes jaar later is hij gouverneur van Moravië." Zierotin keek omhoog en streek met zijn hand door zijn baard. "En wat te denken van Hans Ulrich van Eggenberg, voorzitter van de Hofkamer, gouverneur van Krain!" Hij grinnikte zonder vreugde. "Dat was hem nooit gelukt als hij vijf jaar geleden niet vaarwel gezegd had tegen het protestantisme." Zierotin schudde zijn hoofd. "Ik kan een hele rij aan hooggeboren heren opnoemen welke zich enkel en alleen bekeerd hebben tot het katholicisme voor hun persoonlijk gewin."

Albrecht luisterde bedachtzaam. Was het machtsbelust of was het een drang naar samenhang en orde? De katholieken hadden duidelijke leiders en structuren. Het Heilige Roomse Rijk was er omheen gebouwd. Spanje veroverde er de nieuwe wereld mee. Leiders kwamen en gingen, maar het katholicisme gaf het alles continuïteit en een eensgezinde basis. Er gebeurde veel, de wereld was in beweging. Mensen verlangden duidelijkheid. "Maar wat is het alternatief? Wat hebben wij, de protestanten? Hebben de protestanten met hun theologie niet het centrale gezag afgezworen? Zijn wij niet slechts rebellen die onafhankelijk willen zijn van Rome en de keizer. En zonder deze instituten, wie heeft er dan nog de leiding? Kijk naar Spanje, waar de koning absoluut heerst, of Beieren, waar het gezag van Hertog Maximiliaan onbetwist is. Bohemen en Moravië zijn verzwakt met een koning die heeft moeten onderhandelen om gekozen te worden." Albrechts

woorden bleven in de lucht hangen. Een bediende kwam binnenlopen en bleef bij de deur staan, voelend dat hij een zwaar gesprek onderbrak. Zierotin wenkte hem binnen. Het begon donker te worden. De bediende stak de kaarsen aan die verspreid stonden door de kamer. Albrecht pakte zijn glas en nam een slok van de wijn. Het bleef nog even stil toen de bediende de kamer verlaten had.

“Ik ben het ermee eens dat ons land een sterke leider nodig heeft, een koning, het liefst samen regerend als eerste onder gelijken, maar alleen heersend als het moet. Echter alleen om de eenheid van het land te bewaren en onze legitimiteit te beschermen in deze immer gevaarlijke wereld.” Zierotin pauzeerde even, en vervolgde toen in ongewoon donkere toon, “en in het bijzonder tegen het oude kwaad in Praag, dat nooit zal opgeven. Bohemen wil ons domineren en onderdrukken, zodat zij het hoofd en wij slechts de staart zouden zijn van het koninkrijk.”

Albrecht voelde hoe zijn voorhoofd onder zijn hoed nat werd van het zweet. Het was erg warm, ook al was het nog vroeg in de dag. De lucht boven de zwaar met druiven hangende wijnranken trilde van de hitte. De zomerzon liet zich gelden. Terwijl Albrecht en zijn gevolg langzaam langs de vele wijngaarden reed kwamen in de verte de kerktorens van Praag in zicht. De wijngaarden maakten vaker plaats voor groepjes huizen. Slecht gebouwd. Voornamelijk van hout, en staande aan straten van modder en keien. Hier en daar duidde een uithangbord, beschilderd met tot een krans gevormde afbeelding van hop of druiven, op de aanwezigheid van een herberg waar bier of wijn geschonken werd. De stad leek zich langzaam rond hen te vormen. Tot aan de muren van de stad was van een verschil in leven met het platteland echter weinig te zien. De weg bracht hen omhoog om uiteindelijk op de top van de lage heuvel via de Paarden Poort, door de dikke muren Nove Mesto, de nieuwe stad van Praag, te bereiken. Voor Albrecht strekte de lagergelegen stad zich uit. Ze reden langs een galg, die naast de poort opgesteld stond, het 750 meter lange plein op welke smaller werd naarmate ze verder heuvelafwaarts reden. Op de achtergrond waren vele torens te zien van kerken, kastelen en vestingwerken. Recht voor hen, de toren van het stadhuis en de daartegenover staande de kerk van Onze Lieve Vrouw voor Tyn, met zijn twee tachtig meter hoge torens. Links voor hen in de verte, aan de andere kant van de rivier, de burcht en de Sint Vitus kerk. Een lucht van mest vermengd met een lichte geur van rotte eieren kwam hun tegemoet. De poort ontleende zijn naam aan het enorme plein waar ze overheen reden

en wat dienstdeed als paardenmarkt. Aan de randen van het plein waren werkplaatsen en bierbrouwerijen. Eenmaal binnen de muren verschenen er tussen de houten bouwvallen af en toe huizen van leem en zelfs zo nu en dan een gebouw gedeeltelijk van baksteen. De bovenverdiepingen waren vaak uitgebouwd en hingen over de smalle zijstraten, waardoor zelfs in hoogzomer slechts weinig licht de grond bereikte. De steile grijze leistenen puntdaken maakten het chaotische tafereel af. Bij een waterput halverwege het plein was een vrouw bezig met het omhoog hijsen van een houten emmer die ze vervolgens met klotsend geluid op de rand tilde. De lokken haar die onder haar wit linnen hoofddoek uitkwamen kleefde van het zweet aan haar voorhoofd en wangen. Ze was samen met de paardeneigenaren een van de weinigen die nog op het plein te vinden waren. Overal zag je groepjes mensen enthousiast in de richting van de oude stad lopen. Aan het einde van het plein, waar er gewerkt werd aan de renovatie van het klooster en kerk van Onze Vrouwe van de Sneeuw, waar een muur en droge gracht de oude van de nieuwe stad scheidde, stond een grote groep mensen afwachting in de richting van de tegenoverliggende stadspoort van de oude stad te kijken. Soldaten stonden opgesteld langs de weg. Lang hoefden Albrecht en zijn gevolg niet te wachten. Voorgegaan door soldaten te paard kwam een processie door de poort gereden. Direct achter de soldaten reed een man in zwarte kleding, geweven van het fijnste zijde, opgesmukt met gouden knopen die blonken in de felle zomerzon. Een zwarte, rood gevoerde, zijden mantel om zijn schouders. Op zijn hoofd een met goudomrande zwartfluwelen hoed. Als kenner en liefhebber van paarden was Albrecht onder de indruk van het prachtige zwarte rijdier van de man. Buitenstaanders zouden hier wellicht een hooggeplaatste rijke edelman in zien, maar Albrecht herkende Jan Mydlar, de beul van Praag. Waar elders de beul en zijn helpers uit schaamte voor hun vak hun gezichten verborgen hielden onder een kap, was Mydlar trots op zijn kundigheid en dwong bij allen respect af. Mydlar stond bekend als een zeer bekwaam en intelligent man. Hij zou zelfs geneeskunde gestudeerd hebben en slechts door het lot verbonden zijn aan zijn huidige verwerpelijke vak. Zijn via zijn studie verkregen kennis van het menselijk lichaam leek hem echter goed van pas te komen in zijn werk. Achter Mydlar lag een levenloos en zichtbaar verwond lichaam van een man op een koeienhuid welke aan touwen voortgetrokken werd door twee paarden. Albrecht wierp een blik op de wonden die door de gescheurde kleren zichtbaar waren en concludeerde dat deze van hellebaarden afkomstig geweest

moesten zijn. Het was duidelijk dat de man gedood was voordat ze aan de executie processie begonnen waren. Ook de toeschouwers hadden het gezien en een teleurgesteld geroezemoes steeg op. Het mocht de meeste echter niet deren en een massa mensen volgden de beul en zijn helpers terwijl ze richting het executieterrein gingen; een heuvel net buiten de stad. Terwijl de toeschouwers opbraken, sloegen Albrecht en zijn gevolg linksaf en reden langs de muur om de eventuele drukte van de markt in de oude stad te vermijden. Ze reden nu tussen de rivier en de oude stad, maar door de bebouwing op de oevers was van de rivier nog niets te zien. Nadat ze eerst de watertoren voorbijkwamen, met zijn koepelvormige dak, welke de waterputten in de omgeving van water voorzag, reden ze het kleine plein op wat vernoemd was naar het daaraan gelegen klooster en hospitaal van de ridders van het Rode Kruis. Naast het klooster stond hun eeuwenoude bakstenen sint Franciscus kerk. Aan de rivier kant van het plein verscheen de hoge imposante toren van de Stenen Brug. De op de stenen kletterende paardenhoeven galmden via de muren toen ze door de poort van de toren de brug opreden. Vanaf de brug was stroomafwaarts het schutters eiland te zien, waar al sinds jaar en dag schiet wedstrijden gehouden werden. Hout, wat voor rivier transport samengebonden was tot vlotten, dreef met de stroom mee, geholpen door een man met een lange boom om het geheel de juiste richting uit te sturen. Geïnteresseerd keek Albrecht naar de behendigheid waarmee ze hun houten vlotten tussen de houten palen door manoeuvreerden, die in een lijn over de hele breedte in de rivier geplaatst waren om, met een hiertussen gespannen net, vis te vangen. Tussen deze bedrijvigheid door werden mensen met ranke bootjes staand vervoerd van de ene naar de andere oever. Achter op de boot stond een man met een houten boom die het vaartuig voortduwde. Eenmaal op de brug kwamen ook het enorme kasteel het Hradschin en de Sint Vitus kerk volledig in zicht. Een indrukwekkend tafereel, moest Albrecht toegeven. Terwijl ze langs een enorm houten kruis reden verrezen voor hem aan het einde van de brug de ongelijke torens waartussen zich de stadspoort bevond welke toegang gaf tot de Mala Strana. Vanaf de hoogte van brug zag de stad er beter uit. De toppen van de gevels van de gebouwen die aan het begin van de Mala Strana stonden waren mooi versierd. Wie echter verder keek en een blik naar Kampa eiland wierp, welke zich onder laatste bogen van de brug bevond, zag echter dat er zich beneden deze sierlijke gevels in slechte staat verkerende bouwwerken en modderige vieze straten bevonden. Albrecht reed de brug af de poort door en kreeg direct de oude Sint

Nikolaas kerk in het zicht. Ze reden snel door de modderige straat, die geflankeerd werd door gammele overhangende vakwerk huisjes. Het was een verademing toen ze bij de kerk het stadsplein opreden. De gebouwen rondom het plein waren degelijk gebouwd en waren voorzien van een galerij op straatniveau. Albrecht zou wederom in het paleis van Smiricky verblijven die, afgezien van de Sint Nikolaas kerk, het plein domineerde. Hij vond Sigmund Smiricky in zijn studeerkamer.

Hij stond op om Albrecht te groeten. "Mijn waarde neef, hoe was de reis?"

Albrecht omhelsde hem vluchtig. "We kwamen zojuist een executie processie tegen die met zeer veel belangstelling gevolgd werd door het volk. Enig idee om wie dit ging?" vroeg hij.

"Dat moet de Italiaan Furlani geweest zijn", zei Smiricky zonder na te hoeven denken. Hij was van alles wat er in Praag gebeurde op de hoogte. Het was een naam die Albrecht niet kende.

"Wat maakt een reeds dode Italiaan zo belangrijk dat half Praag voor hem uitloopt?"

Smiricky ging weer achter zijn bureau zitten. "Ik zie dat je een aantal dingen niet meegekregen hebt in je afwezigheid", zei hij terwijl hij Albrecht gebaarde hetzelfde te doen. "Naar het schijnt was Furlani ingehuurd door het stadsbestuur van Milaan om Franciscus Belgiojoso te vermoorden, wat hij ook gedaan heeft. Furlani zelf probeerde na zijn daad te ontsnappen maar werd door de soldaten van Lang tijdens zijn vlucht gedood." Smiricky boog zich licht voorover. "Het interessante aan dit verhaal is niet zozeer deze Furlani, danwel de aanwezigheid van Russworm ten tijde van de moord."

Albrecht keek hier niet van op. "Het stond vast dat de twist tussen de gebroeders Belgiojoso en de veldmaarschalk een keer op geweld uit zou lopen. Russworm heeft de voorkeur van de keizer, en de moordenaar lijkt gestraft te zijn. Is er sprake van verdere verdachtmakingen?" vroeg Albrecht zakelijk.

"Mijn waarde neef, we weten toch allemaal dat de zakken van Giacomo Belgiojoso erg diep zijn, en dat er velen zijn aan het hof, zoals kamerheer Lang, die voor een paar extra dukaten verdachten kunnen maken."

Albrecht haalde zijn schouders op, hij hield niet van praatjes en de samenzweerderige toon van zijn neef.

Smiricky voelde aan dat het onderwerp bij Albrecht had afgedaan en leunde terug achterover in zijn stoel. "Vertel hoe het ervoor staat aan de grens en onze strijd tegen de Turken."

Albrecht keek Smiricky peilend aan. Hij mocht misschien de denkbeelden van zijn oom niet, maar het was wel degelijk een goed geïnformeerde man. "U heeft ongetwijfeld gehoord dat de Turken niet langer het gevaar vormen aan de grens. Het zijn de Hongaren onder Bocskay en onze onbetaalde soldaten die in Moravië huishouden en onze steden en landen bedreigen."

Zijn neef leek zijn woordkeuze aan te grijpen voor de ideeën die hem continu bezighielden. "Doet het er nog toe wie het land verwoest?" vroeg Smiricky theatraal. "Vele kerken zijn afgebroken, protestanten worden onder druk gezet in het hele keizerrijk. Hier in Praag is het niet langer te tolereren. Pas geleden hebben protestanten hun huizen moeten verlaten ten behoeve van de renovatie van de katholieke Onze Vrouwe van de Sneeuw kerk." Hij was even stil en vervolgde toen op een alwetende toon, "natuurlijk heb ik van Bocskay's acties vernomen." Smiricky wees naar de brief die tussen hen in op het bureau lag. "We hebben zelfs een brief in handen die hij verzonden heeft aan de heren van Moravië!" Hij griste de brief van zijn bureau en zwaaide ermee in de lucht. "Dit was onze kans!" zei hij gepassioneerd. "Samen met de prins van Transsylvanië ten strijde trekken tegen de katholieke onderdrukkers!"

Albrecht keek met vurige ogen naar Smiricky. Dit ging te ver. Kritiek kon hij aanhoren, openlijke zinspelen op rebellie niet. "Er is geen prins van Transylvanië", sprak hij kortaf. "Het is een opstandeling die neergeslagen en berecht dient te worden. Dit land wordt bestuurd door een koning, waaraan wij allen dienen te gehoorzamen. Het is beter dat u dit begrijpt, en verdere rebelse gedachten voor u houdt." Albrecht stond op, niet langer geïnteresseerd in de neigingen van zijn oom om elk onderwerp van gesprek aan te grijpen om zijn rebelse gedachten te uiten. "Ik ben moe van de reis en de warmte. Ik trek mij graag terug om me te verschonen en te rusten." Geen antwoord afwachtend draaide hij zich om, om naar de deur te lopen. Hij zag plotseling een jongen, niet veel ouder dan tien jaar, bij een boekenkast staan. Hij had zijn jonge neefje, Albrecht Jan, niet eerder opgemerkt en het was duidelijk dat hij met zijn aandachtige blik veel van het gesprek meegekregen had.

"Er komt een moment dat het volk de onderdrukking niet langer kan verdragen en dat u een keuze zult moeten maken. Wacht hiermee niet te lang", zei Smiricky nog achter hem.

Albrecht herinnerde zich dezelfde woorden van de graaf van Thurn. Zonder hierop te reageren liep hij de studeerkamer uit. Niet veel later zakte hij weg in het warme water dat zijn bad vulde. Zijn

rapport welke hij morgen zou voordragen tijdens de landdag was weinig positief. De organisatie aan de grens liet te wensen over. Wederom werden soldaten niet betaald. Moravië werd geplunderd en verbrand door Hongaren. De noodzaak voor een goed georganiseerd Boheems leger werd groter. Hij dacht terug aan het gesprek dat hij zojuist gevoerd had met Smiricky. Hij betwijfelde of het volk in opstand zou komen. Het waren de ambities van de heren van stand en het gebrek aan daadkracht en leiderschap van de keizer die de problemen veroorzaakten. In een ding had zijn neef wel gelijk, hij zou een keuze moeten maken.

Albrecht keek door het raam van zijn kamer in het Jezuiten convent van Olmütz naar het dagelijks leven dat zich in de straten beneden hem afspeelde. Hier, op deze plek, in hetzelfde gebouw, had hij nog niet lang geleden gestudeerd. Hij was hier kort na de Landdag in Praag aangekomen. De Staten hadden ingezien dat de escalatie van geweld in Moravië over zou kunnen slaan naar Bohemen. Met Albrechts rapport in handen had Rudolf zelf hem schriftelijk benoemd tot kolonel van een regiment om de grens te versterken. De stemming in Praag was opgewonden geweest. Veldmaarschalk Russworm was schuldig bevonden en ter dood veroordeeld. Rudolf had spijt gehad van de veroordeling. Het schrift waarmee hij hem gratie verleende kwam echter nadat de veldmaarschalk al onthoofd was. Niet gedood door de Turken die hij een carrière lang heldhaftig had bestreden, maar door de politiek van het rijk dat hij diende. De klokken van de Sint Maurits kerk, niet ver van het convent verwijderd in het centrum van de stad, begonnen te luiden ten teken dat de mis spoedig zou beginnen. Albrecht had hierop gewacht en stapte zijn kamer uit om zich naar de kerk te begeven. De façade van de Sint Maurits zag er eerder uit als kasteel dan kerk. De twee ongelijke massieve rechthoekige torens, gemetseld van grijs steen, waarbij de hoogste noordelijke toren zelfs met kantelen bekroond was, versmalden de ingang van de kerk. Buiten was tussen de ingang en de noordelijke toren een smalle ronde toren toegevoegd ten behoeve van een wenteltrap. Aan de zuidzijde van de kerk was een kapel er duidelijk op een later moment aan toegevoegd. Zijn oude leermeester, Vader Pachta, ging zelf voor in de mis. Met een passie die Dietrichstein goed zou stemmen vertolkte hij zijn rol als verbintenis tussen de gelovigen en God. Albrecht luisterde nauwelijks. De kerk was voor hem een goed moment om zijn gedachten op een rij te zetten. Hij had verder weinig met preken van geestelijken. Ze vertelden